BVTLLETÍ

DEL CENTRE EXCVRSIONISTA DE CATALVNYA

CLVB ALPÍ CATALÀ
ESQVÍ CLVB CATALÀ

ANY XLV GENER DE 1935 NVM. 476

Centre Excursionista de Catalunya

- CLUB ALPÍ CATALÀ -

Paradís, 10, pral. BARCELONA Telèfon 19385

PUBLICACIONS EN VENDA	*Pessetes*
Anuari de l'A. d'E. C.— Any II	12'—
Assaig de Geografia Humana de la Muntanya	4'50
Costa Brava, La	2'—
Drassanes de Barcelona, Les.— Gràfics	2'50
Dreçanes Barcelonines, Les.—Sos Inventaris i Restauració	6'—
Ethologia de Blanes	3'—
Exploracions del Mont Everest, Les	2'50
Gironès i Banyoles, El	10'—
Guia de Poblet i Santes Creus	4'—
Guia de la Vall d'Aran (amb un mapa)	10'—
Guia de la Vall de Ribes (amb un mapa)	10'—
Guilleries, Les (amb un mapa)	2'50
Homenatge a la Memòria del Rei Martí	5'—
Mapa del Montseny. Escala 1 : 50.000	4'—
Memòries de l'A. C. d'E. C.—Volum I	6'—
» » » » » » » *III*	7'50
» » » » » » » *VIII*	10'—
Monestir de Sant Joan de les Abadesses	2'50
Monografia de la Casa Palau i Museu Güell	2'50
Pireneu Català. Volum IV Ripollès	9'—
» » » *VIII Cardener*	14'—
» » » *IX Cerdanya*	14'—
Santa Maria de Ripoll	3'—
Senyals per a Excursionistes	0'50
Vall d'Hostoles, La	0'50
Vall de Canfranc, La	1'25
Zoologia Popular Catalana	5'—

Per a tot el referent a la inserció d'anuncis al

BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

dirigir-se a

ALFRED BOSCH

CONCESSIONARI

Carrer de Mallorca, 237 BARCELONA Despatx: de 6 a 8

EL DIQUE FLOTANTE

Avda. Portal de l'Angel, 9
Carrer Canuda 45 i 47

Totes les especialitats pràctiques
i de bon gust per a Esquí

Vegeu el nostre nou assortit d'articles noruecs. - Exclusivitats

AIGUA MINERAL NATURAL

·DIGESTIVA·
EXCEL·LENT PER A TAULA

Anant pel món
demaneu sempre l'aigua

VICHY CATALÀ

als hotels, fondes, restaurants i cases de menjar que visiteu, i fareu bones digestions

▼

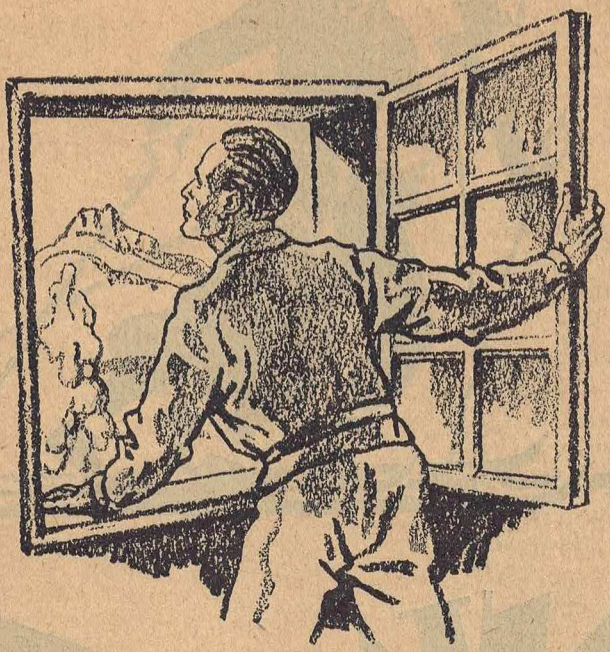
LL. GUARRO CASAS

Fàbrica de paper de tina

Fundada en el segle XVII

Proveïdora del paper segellat de les repúbliques de Xile, Argentina i Perú : Papers de fil de totes classes : Paper català : Paper d'ofici Cartrolines : Cartrolines fil per a cartes : Paper per a edicions, etc. etc.

MAGATZEM I DESPATX:
Dr. Martí i Julià, 6 : BARCELONA

El sol ja lluu! la neu és bona!
Agafem els esquís i marxem!..

...sense oblidar, però, que res no reconforta tant com un brou fet amb cubets de «Caldo Maggi».

Una capseta de «Caldo Maggi» en cubets a la motxilla és indispensable.

SANTA EULALIA

carrer boqueria, nº 1 BARCELONA

TENIM TOT EL NECESSARI I EL MÉS MODERN PER A GAUDIR DE LES DELÍCIES DE L'ESQUÍ

Gèneres especials impermeabilitzats per a vestits a mida. Pantalons, bruses i jaquetes esquí confeccionats. Jerseis, guants, etc. etc.

Esquís del país i noruecs. Fixacions. Bastons i sabates d'esquí, ceres, greixos, etc.

ANY XLV GENER DE 1935 NÚM. 476

BVTLLETÍ DEL CENTRE EXCVRSIONISTA DE CATALVNYA

CLVB ALPÍ CATALÀ
ESQVÍ CLVB CATALÀ

SUMARI: Impressions d'una ascensió al Mont Cervi, per ANDREU XANDRI I SERRANO.—*Dues escalades des del refugi d'Envalira*, per J. R.—*El retaule de la Mare de Déu de la catedral de Tarragona*, per JOAN SUTRÀ I VIÑAS.—*Inauguració del refugi Ciriac Bonet, a Siurana*, per A. O. F.—*Un nou Xalet a la Molina*, per J. M.ª G.—*El III Saló de l'Esquí*, per E. B. P.—*Crònica.—Bibliografia.—Noticiari.*

Impressions d'una ascensió al Mont Cervi

HA estat en una corba de la carretera que l'hem vist per primera vegada. Immens, majestuós, dreçava dret al cel la seva blancor, una tarda serena i clara de primers de juliol, amb neu encara abundant.

L'hem contemplat embadalits i mig astorats... Astorats de la seva grandesa i astorats, també, de la nostra gosadia de voler-lo afrontar.

Hem tremolat amb fonda emoció. I ens hem vist petits, molt petits...

I és per això que tots els individus que veiem ara per la carretera amb sabates ferrades i pantalons bombats, ens semblen «bons». I que el bon senyor de l'Oficina d'Informació de Valtournanche ens sembla un gran alpinista; i que el primer que veiem pel carrer amb un piolet ens fa l'efecte que ve de l'Everest; i que els socis de la Secció de Milà, del C. A. I., on anàrem a informar-nos, ens aparegueren tots com gent superior, i ens entrà una callada resignació quan ens digueren que no hi pujaríem perquè encara hi havia massa neu, i menys «due ragazzi» com nosaltres...

Hem arribat a Valtournanche, hem cercat els guies, els hem trobats, ens han dit que feia un temps immillorable, ens hem entès,

i ens hem acomiadat dels senyors Casanellas, que ens esperaran a Zermatt...

L'endemà ens trobem marxant lentament camí de Breuil, tots quatre - els dos guies i nosaltres - a la caiguda de la tarda del dia sis de juliol.

Luigi Carrel - nét del famós Joan Antoni Carrel, un dels primers conqueridors del Cervi - menut, músculs d'acer, extraordinària agilitat que s'agermana amb la fermesa, és el vencedor de les parets S. i E. La gent del país l'anomenen el «petit diable». Finíssim de modals, guia a la moderna, parla el francès perfectíssimament. El francès serveix de nexe entre la barreja dissonant que fan, creuant-se i saltant, el nostre català i el seu dialecte italo-francès de la Valtournanche.

Giuseppe Pellisier, president de la Societat de Guies de Valtournanche, alegre, franc, cordial, que conserva ben ferms els seus cinquanta-quatre anys, i tresca i salta com si en tingués vint, féu la segona de les quatre úniques ascensions hivernenques que s'han fet al Cervi.

Mentre caminem, anem parlant; de nosaltres i de la nostra preparació muntanyenca. Del nostre CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que provoca la pregunta de si, essent tan joves, hom ja ens ha fet «acadèmics»; pregunta difícil de contestar, perquè és enredós de fer entendre l'existència de socis «juniors». Parlem dels Alps i del seu Cervi, dels nostres Pireneus, de què la llengua que parlem no és espanyol ni tampoc alemany, sinó català...

Entre Valtournanche i Breuil, el camí travessa unes roques que cauen bastant tallades sobre el riu. El camí està en reparació, i hom ha de passar amb cura, agafant-se en algun lloc amb les mans. Algú ha advertit a Carrel que el camí quedava tallat i que podríem passar millor més amunt, però ell no n'ha fet cas. Tot i dissimular-ho, ens adonem clarament que anem a ésser examinats i, amb el costum que ens dóna la vida d'estudiant, ens presentem a examen. Sense dir-nos res, fem el cor fort, saltem, brinquem, ens arrapem a la roca, fem veure que per allà anem com per casa nostra i aparentem que amb allò no en tenim ni per la primera dent. Fet això, ens diuen que podem passar endavant, i el Tribunal es reuneix per a deliberar. Del xiuxiueig i de la cara que fan sembla que se'n desprèn un «admès» ben satisfactori. La marxa no s'ha interromput en cap moment.

És ja fosc quan arribem a Breuil, a l'«Hotel des Jumeaux». Breuil està format per unes quantes cases i hotelets, i situat al peu

mateix del colós, que amb les ombres de la nit pren un aspecte fantàstic i paorós. Jo encara segueixo dubtant.

Ací encara hi ha herba i un rastre d'humanitat amb els hotelets. Una mica més enllà, però, comencen les geleres que van fins al peu de les parets del Cervís i fins als colls de Furggen i de Theodule.

És, doncs, amb una sagrada temença que ens trobem, fidels devotíssims, a les portes del Temple de l'Alp, que se'ns obriran solemnialment demà, a la llum jove de l'albada...

Com és de difícil dormir aquesta nit!...

Dia 7 de juliol.—A les quatre del matí, a la porta de l'«Hotel des Jumeaux», els dos guies, en fila, saluden alhora, es lleven la gorra alhora, i simètricament somriuen, fan una petita reverència i ens pregunten, també a la vegada, com hem passat la nit. Procurem correspondre a tanta finesa i, obedients a llurs ordres, ens posem en marxa. No sense abans despedir-nos de l'amable gent de l'«Hotel des Jumeaux», als quals els xoca molt veure per aquelles terres dos «spagnuoli», com diuen ells. La noia no s'ha pogut estar de dir-nos, amb una petita vanitat femenina cent per cent, que «ella també havia fet el Cervís»...

Encara és ben fosc, en marxa. «Doucement», com no para de repetir en Pellissier, anem pujant. El caminet es va enfilant de biaix, fins a trobar el Refugi del Duc dels Abruzzos, situat en el planell anomenat de l'Oriondé (2.805 m.). Ací fem llenya, que carreguem a les nostres motxilles, puix les dels guies ja van prou plenes de provisions.

Un xic més amunt del Refugi del Duc dels Abruzzos, hom troba la creu Carrel. En aquest lloc morí Joan Antoni Carrel, el «Bersaglier», un dels homes que més estimaren el Cervís i que més contribuïren a fer-li abatre l'orgullosa testa davant l'audàcia humana. Era ja vell. El Cervís havia estat vençut després de moltes anyades joves d'esforç i de lluita, i ara acompanyava uns alpinistes en qualitat de guia. Però els anys pesaven ja... Acompanyà els seus turistes fins al peu de la muntanya, i s'assegué allà en una pedra per reposar. I alçant els ulls, morí dolçament de cara al Cervís... Una senzilla creu de ferro s'alça avui en el mateix indret.

Un tros més amunt de la Creu Carrel, hom troba la gelera que baixa del «col de Lion». Aquí el pendent es redreça, el regne de les geleres i de la roca ofereix les seves primeres avançades i hom comença a trepitjar neu. Ens encordem, i un xic més amunt comen-

cem a fer ús de les mans i del picot. Vol dir, doncs, i en definitiva, que ací s'obren les portes del Temple.

Entretant, allà dalt, el Cervís es desperta acaronat pel sol.

En circumstàncies normals, hom puja al coll de Lleó per l'esquerra de la gelera i després es voreja per dessota mateix del Cap del Lleó per la cornisa Bel. (Així anomenada perquè Bel hi trobà la mort el juliol del 1921). Però els guies han cregut més convenient pujar ara, degut a la gran quantitat de neu que hi ha, pel «couloir» Whymper, per on l'audaç anglès caigué, anant sol, en una de les seves primeres temptatives, sortosament sense malmetre's de consideració.

Pugem en dues cordades. Carrel va davant amb l'Albert, i darrera anem Pellissier i jo. El pendent es va fent més fort a mesura que pugem, i repetits esguards avall adverteixen, amb prudència i saviesa, de les conseqüències que ara tindria una relliscada. En algun lloc la neu és dura, i els guies es veuen obligats a tallar esglaons.

En un indret on el «couloir» es fa estret i les roques de banda i banda són a punt de tocar-se, inauguro la meva coneixença amb el *verglass*. De tots quatre, jo sóc l'únic que no porto picot. Això, si bé fa que la feina ja se'm doni feta, em dóna molta menys seguretat en molts casos. En Carrel, a davant, treballa de valent.

I així és com, sense altre incident que una caiguda de pedres que a mi m'afecta més directament perquè vaig al darrera, arribem al coll del Lleó. Ja som de ple en els dominis de les timbes, dels llargs i impressionants pendents de «nevés», de les geleres, de les parets de roca... A partir del coll es comença a atacar aquesta. En una petita plataforma que hi ha més amunt, Whymper hi plantà la tenda en una de les moltes temptatives que precediren al triomf d'aquella voluntat formidable, posada al servei d'una intel·ligència fredament audaç.

Poc més tard d'aquest passatge es troben les primeres cordes. Al començament pugem gairebé a pes de braços, i arribem al capdamunt esbufegant cada vegada. Després, amb l'exemple i l'advertiment dels guies, anem ascendint més pausadament, una mà a la corda i l'altra cercant preses, sense pressa ni sense pausa.

L'abisme es va obrint als peus i es fa per tots costats cada vegada més fantàstic i més impressionant.

I d'aquesta manera arribem, a les onze en punt, al Refugi Lluís Amadeu de Savoia, on passarem aquesta tarda i la nit, penjat en una plataforma, aguantat amb lligams i claus a la roca, a 3.830 m. i amb una barana sobre l'espai.

Ens descarreguem de tot, i reposem. Els guies preparen te, entonador, i el dinar, que no cal dir amb quina satisfacció acollim.

I després d'haver reparat les nostres forces ens disposem a jeure i contemplar el cel i les muntanyes. Ho fem sobre una roca penjada al buit, lligats prudencialment a la barana del Refugi.

Quina tarda! És l'Alp, el que tenim davant! L'Alp, amb la bella ofrena d'un cel blau, d'unes muntanyes blanques i d'uns abismes foscos. Simfonia suprema!

El Mont Rosa desplega al davant nostre la seva forta córpora, alta sense trencadissa esveltesa, i ampla sense inestètic aplanament. La Dent d'Hérens, tallada, ganivetada, es dreça al cel; femenina, desprecia la solidesa robusta del Mont Rosa i concentra tots els seus esforços en una sola dimensió: enlaire... Més enllà, la Gran Muralla. Molt més al Sud, esfumats gairebé, el Gran Paradiso, el Combin; al Nord, el Weisshorn, la Dent Blanca, el Rothorn... Tants i tants noms que hem llegit en altres hores, i que ens han mogut a atribuir als mortals que els contemplaven i els vencien, prodigioses virtuts!

El sol dels quatre mil metres cau de ple, i ens crema la pell. Res no enterboleix la puresa del cel. Únicament vers migdia, cap a Itàlia, hi ha una legió de nuvolets inofensius, menuts i rodanxons com els angelets de les pintures de Miquel Angel i de Rafael.

Aquesta tarda no l'oblidarem mai. Nosaltres esguardem enlaire i enllà. Pellissier, previsor, dorm dintre el Refugi. Carrel, o el nervi, se n'ha anat un tros amunt a explorar el camí de l'endemà.

Però a l'hora d'anar-se'n, el dia encara ens reservava el darrer present, el millor i el més bell, fermança de record; la posta de sol. Inútil descriure-la. Llenques de foc recorren les muntanyes; les valls que al fons del fons reien verdejants, s'han agrisat; les geleres tenen ara una tonalitat argentada que a poc a poc va derivant al fosc, i el cel té un color violat que de mica en mica es va ennegrint.

Quan l'Albert es disposava a fer una fotografia de la Dent d'Hérens al sol ponent, s'aixecà del seu flanc Nord un formidable terrabastall, un soroll que omple les valls i salta les carenes, que acompanya núvols de neu. És una allau que dura ben bé uns minuts i que ens ofereix aquest espectacle formidable del caos prenent vida, a desgrat de la gran distància a què ens hi trobem. L'Albert ha estat a temps de fer-ne una fotografia.

Quan ja tota la massa de neu ha cessat de caure i els núvols aixecats per ella s'han fos amb el cel, el soroll encara retruny per l'espai...

A poc a poc es va apagant, fins a desfer-se imperceptiblement. També al cel, el gris ha substituït els reflexos violats, i la llum ja fa estona que no fa estada en cims i carenes. Ja és fosc i fa fred. Baixa la nit, que fon les muntanyes i les valls en la mateixa uniformitat, i aplega i bressola en la foscúria inquietuds i anhels. Ens ve a la memòria un capítol d'un llibre alpí, que comença amb aquestes paraules: «La nit... Res...».

Entrem dintre.

Mengem una mica, i abans de posar-nos a dormir, sortim un moment a fora una altra vegada. Ara hi fa un fred força viu, que fa que no oblidem que som a la ratlla dels quatre mil metres. Al fons de la vall, prop de dos mil metres a sota nostre, hom fa senyals amb un llum. Contestem. Són la bona gent de l'«Hotel des Jumeaux», que s'informen de què estem perfectament bons i sans. Després, dormim.

Dia 8 de juliol.—En la penombra de la mitja llum, a les quatre del matí ens tornem a posar en marxa. Un breu esmorzar (ens plau i ens sorprèn, a la vegada, la barreja que fan els guies de te, conyac i un ou debatut), les cordes una altra volta, deixar-ho tot endreçat i amunt.

La Gran Torre s'alça davant mateix del Refugi. Fa fred i les mans es glacen al contacte de les preses. Unes taques de color fosc, de les quals aprenem a desconfiar, denoten l'existència de *verglass*; superfícies brunyides, llises, vidrioses, a l'aguait sempre d'una distracció. De tant en tant, cordes sòlidament assegurades. Algunes, però, més aviat fan nosa; altres, en canvi, faciliten passatges que d'altra manera serien ben difícils. Es comprèn, a estones, que els primers conqueridors reculessin vençuts tantes i tantes vegades per la muntanya que va acumulant els obstacles a mesura que es puja.

Més tard ve el fort pendent gelat que es coneix amb el nom de «Linceuil» (La Mortalla), nom no pas massa adient en aquests moments en què la imaginació se'n va pels espais. El pendent gelat del Linceuil s'aboca a l'abisme i aquí una relliscada seria ben fatal. La veu d'ordre es fa sentir: *—Il ne faut pas glisser...* Carrel ací torna a treballar de valent fent esglaons. Esglaons que, per cert, fa bastant separats, obligant-nos a fer allargaments i contorsions sobre un terreny no massa propici a les acrobàcies.

Més amunt torna la roca. En una llastra, unes inscripcions gravades amb el picot: *M. Luc-E. W. 1861.* Aquesta inscripció, que

forçosament ha de commoure l'ànima de l'alpinista davant l'esforç entusiasta dels precursors, recorda que fins ací arribaren Luc Maynet i Edward Whymper en llur sisena temptativa.

A aquest passatge, segueix la «Gran Corda», que a desgrat de la forçosa calma i de l'experiència que ja hi comencem a tenir, remuntem esbufegant. Així, i després de passar pel lloc on abans hi havia el vell refugi de «la Cravate», arribem al pic Tyndall.

Al pic Tyndall ve a morir la cresta d'Amicis, així anomenada perquè Huc d'Amicis en fou el primer vencedor. Enfront del pic Tyndall es dreça el cap del Cervís, alterós, amb tota la seva imposant salvatgeria. Està unit a la darrera paret rocosa per una cresta terriblement ganivetada, amb neu glaçada i endurida. És la que es coneix amb el nom de l'«Espatlla», els pendents glaçats de la qual no paren, a banda i banda, fins a dos mil metres a sota; a l'esquerra, sobre la gelera de Zmutt, en la qual es veuen els rastres d'una caravana que ahir pujà al Cervís per l'aresta del mateix nom, i a la dreta sobre la gelera de Furggen.

Tinc aquest tros pel més difícil de tota la jornada. Cal anar amb compte, tallar força esglaons, assegurar la corda voltant-la al picot enfonsat a la neu o passant-la pel cantó còncau de les cornises. Com que jo no porto picot, a estones m'he d'agafar a la mateixa aresta i el fred arriba a molestar-me de debò a les mans. Una relliscada seria fatal per a tots plegats, i els mateixos guies, en més d'una ocasió demanen que els assegurem.

A l'Espatlla segueix el coll Felicitat (ací, en 1862, arribà Felicita Carrel), i després vénen els trossos de paret, que tambe són els més verticals i els més difícils. Amb ells, els dos passos coneguts per l'«Enjambée» i l'«Escala». El primer és una estreta bretxa, i el segon una escala de corda que permet vèncer amb comoditat un declarat i fort sobreplom. L'única dificultat és que a mitja escala cal canviar de cantó perquè, per dir-ho així, es cargola. Amb el balanceig, hom té la impressió d'un passeig pels aires.

A les 8 h. 15 m., som dalt del cim italià del Cervís, amb la joia immensa de l'altitud i de la victòria.

El cim del Cervís no és ben bé el vèrtex d'una piràmide colossal sinó una aresta. A la seva punta occidental o pic italià, van a parar les arestes de Zmutt i de Lion; i a l'oriental o pic suís, aboquen les de Hörnli i Furggen.

Al Nord, les seves parets cauen estimbades fins a trobar la gelera de Zmutt. Fou per aquesta formidable paret Nord que els germans Tony i Franz Schmid acompliren, en vèncer-la l'agost del

1931, una de les més belles gestes de la Història de l'alpinisme.

Al Sud, cau també la paret en estimballs impressionants, a trobar la gelera de Furggen i, més avall, les herbades planúries de Breuil. Per allí pujà per primera vegada, l'octubre del 1931, una caravana formada per l'alpinista milanès Enzo Benedetti amb el nostre Carrel i M. Bich, tots dos de Valtournanche.

La paret E. fou també vençuda, el 1932, per Benedetti, Mazzotti, els dos germans Carrel (Llucià i Lluís), Antoni Gasppard i Maurici Bich. Aquesta paret, que és la que es veu en les clàssiques fotografies des de Zermatt, oferia com a dificultat el darrer tros, el que podríem dir-ne el bec del Cervi. La paret Oest també caigué pel juliol del 1929, vençuda per Fritz Hermann.

Així és com el Cervi ha estat vençut pels homes. Les quatre arestes, des que el 14 de juliol del 1865 Whymper vencia la de Hörnli i trepitjava la testa immaculada de la muntanya, també han anat caient successivament. Tres dies més tard, Joan Antoni Carrel vencia l'aresta italiana o de Lion, que nosaltres acabem de fer. El 1879, la de Zmutt queia a mans de dos anglesos: Mummery i Penhall. La de Furggen, la més difícil, la dels terribles abismes perfilats, fou la darrera de caure. Guido Rey la vencia l'agost del 1899 d'una manera un xic original. Arribat fins a un indret on no pogué passar, l'endemà es féu despenjar just fins aquell lloc. Després tornava amunt. Els primers anys d'aquest segle, però, l'aresta de Furggen era del tot vençuda per Piacenza, Gasppard i Josep Carrel, el pare del nostre guia.

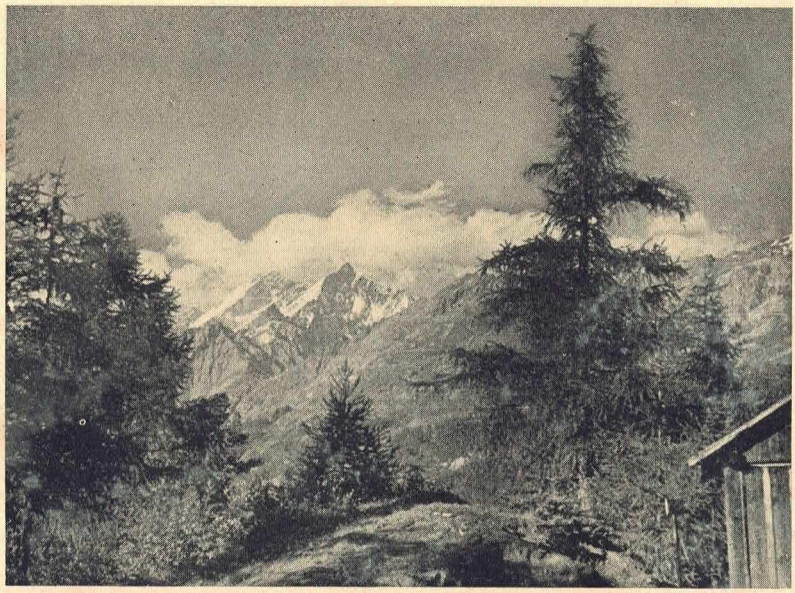
Una a una, doncs, han caigut totes les defenses del Cervi, que avui canta un himne a la força de la voluntat humana que, si vol, pot dominar-ho tot. L'alegria de les caravanes que s'hi enfilen cada dia d'estiu n'ha bandejat ja definitivament els sinistres bruixots i mals esperits medievals que aterroritzaven la gent de les valls. I avui la muntanya ja no els és el pesombre, sinó l'alegria i la joia preuada que tots posen interès a ensenyar al foraster. I també, encara que dir-ho sigui baixar a la prosa, una font sanejada d'ingressos per a tot el país.

Dalt del cim, restem una estona. L'aresta fina, els pendents estimbats a banda i banda, la corda lligada al picot enfonsat en la neu, a manera de precaució. L'horitzó és immens. El dia, clarissim, tant, que no ens traiem les ulleres en cap moment.

Cadenes i més cadenes de muntanyes, geleres i més geleres, valls i més valls. El Mont Blanc destaca el seu cim ample i rabas-

DALT DEL CERVÍ

Cls. A. Xandri

EL RETORN DES DEL BOSC DE ZERMATT

Cl. J. R.

PARET N. DE PESSONS

Cl. Larrieu

PARET SO. DE L'ASCOBES. CRESTA

sut, que sobresurt per damunt de tots els altres. Seran el Cervi i el Mont Rosa segurament més bells; però el títol de rei no li treu ningú, li dóna *ipso facto*, aquesta innata qualitat que té de mirar els altres per damunt de l'espatlla.

El Mont Rosa mostra a plena llum la seva bellesa blanca. Al seu costat, el Breithorn, Lyskamm, els dos bessons Castor i Pòlux... Al Nord, el Weisshorn, el Rothorn, la Dent Blanca... Al SO. la Dent d'Hérens. Al NO., i al lluny, el Mischabel i les muntanyes que guarden la vall de Viège. I molt més lluny, esfumats, els Alps bernesos, amb la Jungfrau, amb el Jungfraujöch, amb el Mönch...

La vista que contemplem mentre mengem alguna cosa, és realment formidable. Tots plegats, sembla que juguin, posats de puntetes, a veure qui arriba més enlaire. O bé, a «qui toca els peus a terra, para».

Des de Breuil hom ens fa senyals amb un mirall. Contestem com podem, però no creiem que ens vegin.

Però no ens podem entretenir. El temps és breu, i no sabem encara com trobarem l'aresta suïssa. Així és que aviat els guies donen l'ordre de reprendre la marxa.

Passem, fent la impressionant cresta, del pic italià al pic suís. I després iniciem la davallada per l'aresta de Hörnli. Pel cantó suís hi ha molta menys neu que pel cantó italià i, a més, és força més fàcil.

El primer tros de la baixada, o sigui el que correspon a la prominència superior del Mont Cervi és el que fa més efecte i el que resultaria més perillós i difícil de no haver-hi els cables i cordes que permeten anar baixant ràpidament i fàcil. Aquí fou on una relliscada i el trencament de la corda que els lligava, convertiren la gran victòria de Whymper en una gran desgràcia, i allò que hauria estat un dia de joia esdevingué un dia de dol. El guia Croz, el Rvd. Hudson, Hadow i Lord Douglas foren xuclats avall. Els tres primers reposen al cementiri de Zermatt. El cadàver del jove Lord anglès no fou trobat i reposa entre els gels...

Més avall d'aquest passatge no hi ha grans dificultats. Però la llargària i l'enorme desnivell que cal salvar en poques hores fan que els exercicis, els salts, les contraccions que al començament hom feia amb joia i de bon grat, esdevinguin cada vegada més penosos. És precisament ara, a la baixada, que cal una agilitat extraordinària agermanada amb la resistència. Fermesa de ferro i elasticitat de goma.

La cabana Hörnli sempre es veu igualment lluny, a sota els

peus. Sembla trobar-se a mitja hora, i n'hi ha encara per tres o quatre hores. I nosaltres sense parar mai de fer contraccions, d'esmunyir-nos per entre blocs colossals de roca i per xemeneies, d'adaptar-nos als plecs i a les rugositats d'aquella, d'anar baixant, sempre baixant...

Arribem a la cabana Solvay, penjada també com el refugi del costat italià, però un xic més enlaire, puix que es troba als quatre mil metres justos. Reposem una mica. Mengem. L'Albert fa callar un persistent mal de ventre amb una llimonada. Signem al llibre del Refugi.

I després, avall una altra vegada. Roques, xemeneies, parets, llenques de neu relliscadissa... A estones ens distreu l'espectacle de la paret E., per on, de tant en tant, cauen veritables allaus de pedres. La neu, en fondre's a l'hora del sol, deixa escapar avall pedres i més pedres, que s'estavellen, salten, es creuen i xoquen, i van a precipitar-se a les geleres. L'espectacle fa efecte. Però esgarrifa pensar la sort d'alguna caravana que en aquests moments intentés la paret.

Després de molt desgrimpar i de molt baixar, el pendent de l'aresta s'endolceix a poc a poc... Ja el Cervíha restat darrera nostre, ja el cim ens és lluny, ja cal esguardar enlaire per mirar-lo... A les tres de la tarda entrem a la cabana Hörnli.

S'ha acabat. Prou roques, prou neu i gel, prou cordes, prou contraccions. Ens desencordem definitivament i entrem a la cabana. Una estona de repòs, unes signatures al llibre del Refugi, unes fotografies, ara, del Cervíi...

Un senyor americà ha pujat amb el seu guia per tal de fer l'ascensió l'endemà.

Els guies parlen entre ells, de si la *saison* es presenta gaire brillant. Nosaltres contemplem les muntanyes que ens retien homenatge unes hores abans, més baixes que nosaltres.

Després d'una estona de repòs, tornem a posar-nos en marxa. Cal arribar a Zermatt. Ja no són la paret, la gelera, la corda i els quatre mil metres. Ara és un camí que baixa fent ziga-zagues per entre el bosc d'avets i les amables cabanes de fusta dels llenyataires. Passem per la vora del Llac Negre i de l'Hotel que hi ha al costat. Travessem el bosc durant una bona estona... Prats verds, avets i pins, paisatges de capsa de formatge suís. Allà dalt, uns nuvolets sortits a darrera hora de no se sap on, fan de corona al cap altiu de la gran muntanya, que, passada l'hora del sol de foc, entona un cant a la serenitat.

Des d'ací sembla que no l'haguem pujat, que els seus abismes ens són ignorats, que és més invencible que mai, i que tot plegat ha estat un somni.

És la imatge de l'eternitat. Però pels seus flancs seguiran pujant, a desgrat del seu aspecte terrible, cordades de puntets negres que arribaran a dalt. I venceran el colós, ells, puntets insignificants, àtoms en l'espai, insectes abandonats a les fúries dels abismes, dels vents i de les tempestes. I venceran perquè els mou una voluntat i una fe; són els homes.

A les 6 h. 30 m. de la tarda arribem a Zermatt, on trobem la joiosa acollida, probable epíleg d'una espera no gaire tranquil·la, dels pares del company Casanellas.

Els guies, l'endemà se'n tornen cap a Valtournanche, passant pel coll de Furggen. Unes paraules d'agraïment i de lloança estampades en llur Carnet els seran el record de dos joves excursionistes catalans que amb ells feren llur primera empresa alpina. I nosaltres servarem sempre a la memòria el record d'aquests dos dies inoblidables, i l'elogiós *vous avez trés bien marché*, ens esdevindrà la millor recompensa.

ANDREU XANDRI I SERRANO

Dues escalades des del refugi d'Envalira

APROFITANT la nostra estada a Envalira, del 28 de setembre al 2 d'octubre del 1934, hem realitzat dues excursions que, per tractar-se de les «primeres», segons les nostres dades, creiem que la seva descripció pot tenir interès.

Escalada de la paret SO. de l'Ascobes

Aquesta escalada fou realitzada per primera vegada el dia 10 de setembre del 1933 pels socis A. Menèndez (un dels millors coneixedors actuals d'Andorra), J. Roig, E. Bachs, A. Figueres, C. Bertrand i J. Reñé. Arribàrem al peu de la paret venint gairebé horitzontalment des de la bretxa que separa l'Ascobes del Cilindre. No en férem llavors la descripció perquè no poguérem treure cap fo-

tografia de la paret. Al cap d'un any vàrem repetir la mateixa excursió.

Dia 28 de setembre del 1934.—Sortim del Refugi d'Envalira, a les 7 del matí, els companys Menèndez, Larrieu, Rigat, Bertrand i Reñé, i ens traslladem en cotxe fins al fons de la vall d'Incles. Seguim a peu pel camí de ferradura que mena al llac inferior de Jouclà, el voregem per la banda esquerra, i continuem fins a situar-nos entre els dos llacs.

Comencem a pujar en direcció a la bretxa Cilindre-Ascobes buscant, però, un itinerari directe fins al peu de la paret, sense haver de passar per la bretxa. Una canal que sembla factible gairebé en la seva totalitat, se'ns ofereix com la via més directa; al seu peu ens encordem. En Rigat prefereix esperar-nos fins al nostre retorn.

Sense dificultats, però amb molt de compte per la gran quantitat de pedres soltes que hi ha, pugem pel fons de la canal fins arribar a mitja alçària entre el peu d'aquesta i el de la paret. Ací la canal s'inclina lleugerament cap a la dreta. Aquest tros és molt dret i no té preses. Després d'una provatura i amb la idea de no perdre temps, ens decantem uns 10 metres cap a la dreta per una cornisa horitzontal des d'on, per un terreny fàcil, aconseguim arribar a sobre el tros inclinat.

La canal des d'aquest punt es transforma en dreta tartera, la qual ens permet arribar ràpidament al peu de la paret de l'Ascobes. D'aquí es domina ja tot el cercle de Siscà.

Ara seguim el mateix itinerari de l'any passat; ataquem la fisura que comença uns metres avall pel cantó andorrà; de primer antuvi s'inclina fortament cap a la dreta i dura uns 12 metres. Fet aquest tros; travessem horitzontalment uns 2 metres cap a l'esquerra fins a ficar-nos en una fisura vertical que ja no deixem fins a la cresta. A mitja alçada es troba un veritable balcó el qual permet fer una aturada amb tota seguretat. Un cop a la cresta, la seguim fins al cim, sense dificultat. En tota la paret i la cresta, la roca és excellent, la qual cosa fa que l'escalada sigui segura i agradable.

Si bé durant la primera canal la boira ens ha perseguit, en arribar al peu de la paret s'ha esvaït ràpidament i ens ha permès de fruir l'esplèndid panorama que es domina des de l'Ascobes.

La baixada la fem directament pel cantó andorrà fins a trobar en Rigat, i desfem el camí que havíem seguit al matí.

Horari

Fons vall d'Incles		Peu de la paret	1 h. 10 m.
Llac inferior de Jouclà	30 m.	Cresta	35 »
Entre els dos llacs	15 »	Cim de l'Ascobes	10 »
Peu de la canal	40 »		

Total 3 hores 20 minuts des del fons de la vall d'Incles.

Asçensió als Pessons per la cara nord

Aquesta escalada fou intentada el juny de l'any 1931 pel consoci Àlvar Menèndez junt amb dos compays, però, degut a ésser tot just el començament de la temporada, la neu i el glaç els impediren portar-la a terme.

Dia 2 d'octubre del 1934.—Afers particulars no ens permeteren sortir del Refugi d'Envalira abans de dos quarts d'onze del matí. Això ens obliga a portar un pas molt ràpid fins al llac superior de Pessons; creiem, per tant, que els temps que indiquem no poden considerar-se com a normals.

Avui només som tres de colla; Menèndez, Bertrand, Reñé. Al llac superior de Pessons deixem les motxilles, un cop buidades les provisions.

Per una tartera fatigosa arribem al peu de la canal que va a parar directament entre els dos pics. Ja encordats comencem l'escalada pel fons de la canal; el primer tros no té dificultats ni gaire inclinació, però la roca és molt dolenta i fa difícil poder-se assegurar. Més amunt la canal es redreça i apareixen clarament dues fisures molt dretes d'uns 12 a 15 metres d'alçada; el nostre capdavanter comença a pujar la de l'esquerra, el darrer tros l'ha de guanyar en mig d'una forta calamarçada que, de sobte, comença a caure. Els altres dos preferim pujar per la fisura de la dreta, perquè la considerem més factible.

Sobre de les dues fisures hi ha un tros relativament pla, amb moltes pedres soltes; ve després una altra fisura absolutament vertical, d'uns 10 o 12 metres d'alçada, arrambada a l'esquerra; per a guanyar-la, invertim la cordada, a fi de repartir l'esforç. A continuació el terreny perd inclinació però es fa més dolent encara, car no es troba una pedra segura; sortosament la calamarçada ha parat. La canal es torna molt més ampla. A mà dreta es deixa un gros gendarme. Travessem cap a la dreta, pugem després dret amunt, i per fi arribem a un pendent d'herba gairebé a dalt de tot. L'escalada ja està acabada; en un moment som al cim.

La baixada la fem per una dreta tartera pròxima al cim occidental. Recollim les motxilles i amb petites variants respecte al matí, seguim el camí que ens mena al Refugi.

Horari

Sortida del Refugi	10 h. 30 m.	Pessons (cim)	14 h. 45 m.
Riu Valira	10 » 45 »	Sortida	15 » 5 »
Llac de la Cascada	11 » 5 »	Llac de Pessons	15 » 30 »
Llac de Pessons	11 » 45 »	Sortida	16 » 0 »
Sortida	12 » 15 »	Refugi	17 » 5 »
Peu de la canal	12 » 30 »		

Total 3 hores 45 minuts fins al cim; 1 hora 30 minuts del cim al Refugi.

J. R.

El retaule de la Mare de Déu de la catedral de Tarragona

I. - Antecedents

El retaule que ens ocupa, fins a començos de l'any 1933, es trobava installat al Museu Arxidiocesà, que a finals de l'any 1914, inaugurava el seu fundador i animador, l'arquebisbe Antolí López Pelàez, a qui devem la valorització i salvació de bona part del tresor artístic de l'Arxidiòcesi catalana.

Sabem que aquest retaule de la Mare de Déu, procedia de l'església del poble de la Guàrdia dels Prats, prop de Montblanc; així era denominat en alguna de les obres que en feien referència; no teníem, però, cap dada que ens digués que fos pintat per a aquella església, que depenia del Monestir de Santes Creus.

Orientarem les nostres recerques a les obres que feien referència al Monestir citat: En la documentada monografia de l'arquitecte senyor Cèsar Martinell, *El Monestir de Santes Creus,* quan descriu el Retaule Major i el Presbiteri, trobem el que segueix:

«Hom dóna la data de 28 de març del 1411, com la del probable acabament d'un retaule; és el que en ésser construït l'actual, durant el segle XVII, fou retirat del culte i més tard cedit a l'església

de la Guàrdia dels Prats, amb motiu d'haver incendiat les tropes castellanes el que hi havia, durant la guerra de l'any 1646. Aquell retaule de Santes Creus, era de dimensions superiors a les que comportava l'església de la Guàrdia, i fou collocat prescindint del cos principal, que contenia la imatge de la Verge, esculpida en fusta, de dos metres d'alçària i dues taules laterals, que restaren en lloc secundari. Fa alguns anys, aquestes taules passaren a una collecció particular, i la resta de pintures enriqueixen el Museu Diocesà de Tarragona.»

El senyor Francesc Blasi i Vallespinosa, en la seva *Guia de Poblet i Santes Creus,* quan s'ocupa de l'altar major del darrer monestir, diu que «... l'altar major va substituir un retaule gòtic del segle XIV, més adequat a l'estructura del temple, i que deixava al descobert els tres finestrals de sota el formós rosetó.»

El Dr. Joaquim Guitert i Fontserè, en la seva monografia *Real Monasterio de Santas Creus,* indica que «segons el manuscrit de Pedret el primitiu altar major fou termenat el 28 de març del 1414...»

Les dimensions del retaule de la Mare de Déu, les seves principals característiques i determinats detalls, com són els escuts que ornamenten el bancal o pradella, ens fan creure que el retaule que es trobava al Museu Arxidiocesà, era el que durant el segle XVII passava del monestir de Santes Creus a l'església de la Guàrdia dels Prats.

Creiem, però, que mentre no es pugui provar documentalment la que podríem dir-ne *paternitat* del retaule de la Mare de Déu, no deu haver-hi cap inconvenient a anomenar-lo tal i com ens hem permès fer-ho, ja que és just que si la catedral de Tarragona de primer l'acollia i el conservava al Museu, ara curava de la seva restauració i conservació, i donava a aquesta important obra pictòrica la màxima honor que podia assolir, retornant-la a la vida litúrgica.

No podríem passar endavant, sense fer especialment esment de l'exemplaritat donada i del zel admirable que posen al servei de la conservació i perfeccionament de la Catedral Primada, l'Eminentíssim senyor Cardenal Dr. Francesc Vidal i Barraquer, l'Il·lustrísim Capítol Metropolità i el seu il·lustre Degà, Dr. Manuel Borràs, degudament assessorats per l'arquitecte senyor Bernardí Martorell; els treballs duts a bon terme han permès, entre altres importants obres de *dignificació* litúrgico-artística, descobrir rellevants vestigis de pintures murals a la capella dita «dels sastres»,

en tot el mur del cor i en la capella de les Santes Verges, que el 1821 era convertida en baptisteri (1).

II. - Descripció del retaule

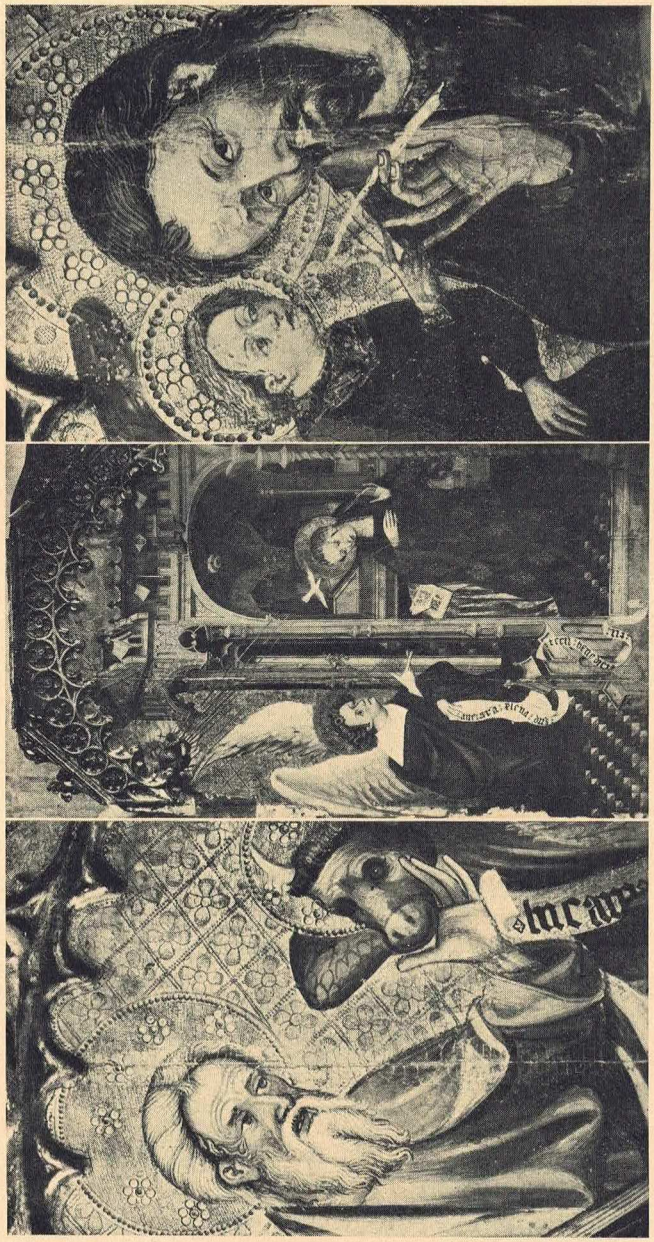
En l'actualitat, consta de tres cossos, muntats damunt bancal o predella. Cada cos es compon de dues taules de dimensions gairebé semblants (1'850 x 1'150), coronades per un retauló (0'600 x 0'500). Enriqueix el conjunt bellíssim treball de talla daurada; l'ornamentalitat de la qual és un digne complement de les pintures i és diferent en cada una de les taules de cada cos, però igual en cada un d'ells. Aquesta riquesa d'ornamentalitat, dintre la varietat de motius d'un mateix estil i característiques, ens demostra la importància que al joc de les llums donava l'artista; els variats reflexos que produeixen les superfícies daurades, són d'un bell efecte i un valuós emmarcament de la pintura. La predella és incompleta; hom pot observar que els arcs dels temes o escenes interiors, no són iguals als altres dos (0'560 els uns i 0'740 d'amplària els altres) i podria ésser que fossin serrats en voler agermanar el retaule amb el sagrari en ésser instal·lat a l'església de la Guàrdia.

La descripció del retaule la farem seguint el següent ordre: A) Cos de l'Evangeli; B) Cos central; C) Cos de l'Epístola. Hi ha en total 11 taules i 13 temes, degut als dos compartiments de la predella.

El retauló superior del cos de l'Evangeli, escenifica l'evangelista Sant Lluc.

Sobresurt la figura de l'evangelista damunt el fons daurat. Igual que els altres evangelistes que trobarem en cada un dels altres retaulons, sembla tenir conversa amb el símbol que li pertoca; en una filacteria, es llegeix la inscripció: *Lucam evang....ta.* És aquesta figura una de les més característiques d'aquest retaule, i de la qual procurarem servir-nos quan intentarem afiliar aquesta obra a una de les escoles pictòriques catalanes que més alta valor assolí. Cal fer esment del tema característic en tots els campers d'aquest retaule i que trobem de primer en el fons daurat d'aquest retauló. El camper és sempre llis, sense estofats de cap mena, em-

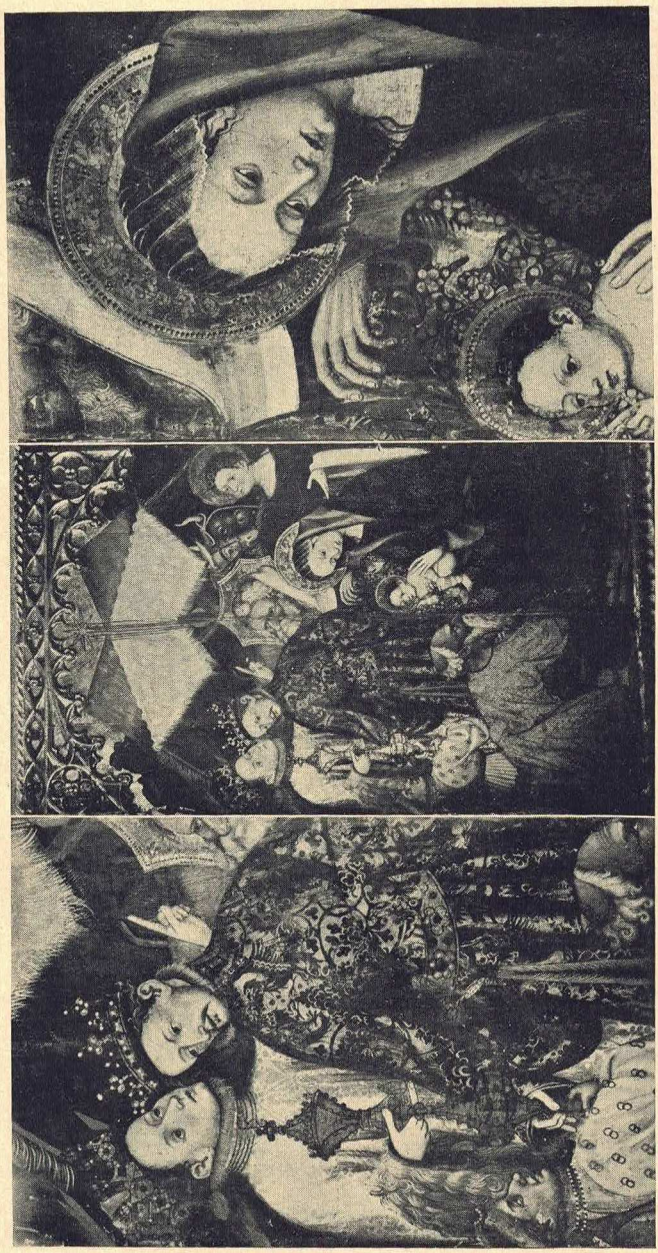
(1) «Descoberta de pintures murals del segle XIV a la Catedral de Tarragona». Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Novembre, 1933, pp. 334-341.
Chandler R. Post. «A History of spanisch Painting». Vol. V. pp. 239-242, 260-261.

SANT MARC EVANGELISTA. DETALL

L'ANUNCIACIÓ A LA MARE DE DÉU

SANT LLUC EVANGELISTA. DETALL

DETALL

L'ADORACIÓ DELS REIS

DETALL

prant sempre l'artista com a únic motiu ornamental, una fulla quadrilobada, emmarcada dins un losange; aquest motiu, és executat a base de finíssim puntillat.

El tema d'aquest retauló, les dimensions del qual hem assenyalat anteriorment, va emmarcat per dos pinacles, relligats per un arquet de nou punts, que serveix de base a un rosetó; tota aquesta talla ricament daurada, sobresurt d'un fons blavós, que duu en relleu un tema floral.

La taula superior escenifica l'Anunciació a la Mare de Déu.

Aquesta Anunciació ens és presentada amb una gran simplicitat d'elements i amb un just sentit d'equilibri. El Pare Etern ocupa l'angle superior esquerre i d'ell parteixen els raigs de gràcia que passen per la blanca coloma que simbolitza l'Esperit Sant i que es troba damunt la testa de la Verge. Tota la delicadesa, tota la finor que requereix l'escena, la trobem reunida en l'expressió i l'actitud de la Mare de Déu. Al seu costat, en una taula coberta per una draperia, un llibre obert amb la inscripció *Ecce ancilla domini fiat mihi secundum verbum tuum.* Un dosser, en el qual el pintor sembla voler demostrar les seves aficions arquitectòniques, cobricela la Verge; al davant i ocupant tot l'espai lliure de l'esquerra, l'Arcàngel, duent a les mans una filacteria amb les paraules *Ave gra plena dūs tecū benedicta tu.* La talla corresponent a aquesta escena és a base d'un arquet d'onze punts trilobats que serveixen de recolzament a setze rosetons amb motlluratge disposat de forma a acordar-se per la part superior al retauló que el corona.

La taula inferior escenifica l'Adoració dels Reis Màgics.

És una de les taules fins avui més conegudes d'aquest retaule i indubtablement una de les millors. Tot el moviment que l'artista vol donar a l'escena representada, sap fer-lo créixer disposant en escala ascendent les figures; de primer, les que van del rei agenollat fins a l'àngel; després, del patge fins a Sant Josep i els típics mula i bou, collocant, finalment, el tercer rei a l'extrem oposat de l'àngel, però en un pla lleugerament inferior. El contrast geomètric, rectilini de la coberta de la cabana, ajuda poderosament a obtenir més vivacitat en l'escena de l'Epifania, i centra la part alta de la composició, més geomètrica encara, l'estel de dotze puntes. L'expressió donada a cada un dels personatges que trobem en aquest tema, ens diu clarament l'estudi, l'observació que en cada un d'ells posava el nostre admirable pintor; i, si era acurat en aquest aspecte, més ho era encara escollint les estofes amb les quals ornava les vestidures, demostrant la varietat dels mitjans no solament

ornamentals sinó tècnics que destrament es complavia en utilitzar.

En una d'aquestes estofes, per exemple, hi retrobem el tema característic dels campers; en l'altre, un bell motiu ornamental, amb unes A, gòtiques, que han permès suposar si voldria ésser una referència a la corona d'Aragó; si així fos, hem de recordar que en les taules votives dels reis d'Aragó que, procedents de València, formaren part de la col·lecció Pau Milà i Fontanals i que ara es troben a l'antic Museu Provincial de Barcelona (1), apareixen també aquestes A en els fons de les testes dels reis, en cada una d'aquestes taules. Admès aquest supòsit podríem també acceptar que el personatge del retaule de la Mare de Déu volgués representar un dels nostres Comtes-reis. És interessant també l'ornamentació del mantell de Sant Josep; el tema és idèntic al que duu la imatge de la Mare de Déu, existent al Museu Arxidiocesà i que formava part integrant d'aquest retaule. El treball de talla que enquadra en la part superior aquesta escena, és a base d'un arquet de nou punts, trilobats, de dos rosetons ocupant els espais laterals, i d'un fris coronat per una fina talla trenada.

El tema exterior de la predella representa els Profetes.

Per efecte de les humitats, la part inferior de tota la predella era del tot desapareguda; malgrat això, en cada tema resten perfectament visibles els personatges representats. Trobem en primer terme una sèrie de cinc Profetes; reconeixem en un d'ells al profeta Moisès, duent en mans les taules de la Llei. Que el mestre pintor d'aquest retaule donava la deguda importància a tots els detalls, n'és exemple digne d'esment el fet de representar les taules de la Llei amb tota la fidelitat possible.

Aquí l'artista no simula caràcters hebreus, ni els fa més o menys llegibles; al contrari, ens els dóna amb tota fidelitat, malgrat que no apareguin del tot complets alguns d'ells, això tal vegada per manca material d'espai, ni els posi en l'ordre exacte que corresponen en els versicles de l'Èxode. Les expressions de cada un dels profetes aquí representats, són d'una força intensa i l'artista aprofita la draperia que cobreix un d'ells per fer novament gala dels seus recursos ornamentals. Separa els dos temes de la predella, la columneta trenada, i l'espai que resta entre els arquets és ocupat per l'escut barrat.

L'altre compartiment de la predella és ocupat per la representació dels Sants Diaques Màrtirs.

(1) En vies de restauració, per a ésser novament col·locat al Museu de Santa Agata.—N. DE LA R.

Reconeixem per llurs atributs Sant Llorenç, Sant Feliu, Sant Esteve. Totes les estofes són enriquides per bells i variats temes ornamentals.

El retauló superior del cos central representa l'evangelista Sant Marc.

Era una de les taules que es trobava en pitjor estat de conservació; la part central era del tot esfullada, el suport o taula pròpiament dita, reduïda a pols; quan vàrem efectuar-ne la restauració calgué imprescindiblement dur a terme l'arrencament d'aquesta zona de pintura i adherir-la novament damunt un altre suport degudament preparat, i omplir les falles que restaven amb pasta guixosa recoberta de tonalitat neutre. Fetes aquestes operacions, se'ns apareix avui el molt o poc que resta de l'evangelista Sant Marc, amb tota la força d'expressió que és característica del nostre admirable pintor. La posició de l'evangelista, els elements decoratius, l'ornamentació de la talla, és semblant a la del retauló del cos anteriorment descrit.

La taula superior representa l'Ascensió de Jesucrist.

Tot i ésser una de les menys interessants del retaule, no deixa, però, de tenir la seva importància. El nostre mestre deixa córrer la seva imaginació, revestint l'escena de certa fantasia i estilitzant en forma molt original els núvols que envolten Jesucrist, que ha deixat l'empremta dels seus peus damunt el penyal que centra l'escena. Per damunt de les figures dels Apòstols sobresurt, per la finor i estilització, la de la Mare de Déu.

La taula inferior escenifica la Mort o dormició de la Verge Maria.

Al nostre entendre, és aquesta taula la millor d'aquest esplèndid joiell; ella sola serveix per a acreditar com a mestre l'autor de l'obra.

Fixem-nos en la disposició de les figures d'últim terme, que segueixen amb exactitud perfecta la corba de l'arquet; en la part mitjana, la Verge, estesa damunt del llit, separa horitzontalment l'escena; al centre de la composició, l'agrupament de mans admirablement resolt, i, en la part inferior, dos apòstols, en molts conceptes dignes d'interès. És característica pròpia d'aquest artista el disposar les figures seguint una inclinació d'esquerra a dreta, de baix a dalt, com si es traslluís un desig constant de superació, d'ascensió, de perfeccionament.

Observant detingudament la diversitat d'expressions dels apòs-

tols, hom diria que el mestre pintor hi reflectia les observacions personals que feia prop dels jueus que tal vegada hauria tractat, i no precisament en els temps de decadència de la raça que precedí a llur expulsió. Però de totes elles sobresurt, digna, noble, majestuosa, l'expressió de Jesucrist, que duu a la mà esquerra la que vol ésser ànima de la seva Mare, representada en la forma tradicional d'un infant, mentre amb la seva destra fa l'acció de beneir-la. La faç de la Verge estesa al llit de mort, pàl·lida, però serena, contrasta amb el sentiment i vivacitat que l'autor ha donat a les testes dels apòstols, un d'ells representat amb grans ulleres com a novetat de l'època, refinament, o qui sap si amb un bri d'ironia.

El retauló superior del tercer cos, o cos del costat de l'Epístola, representa l'evangelista Sant Mateu.

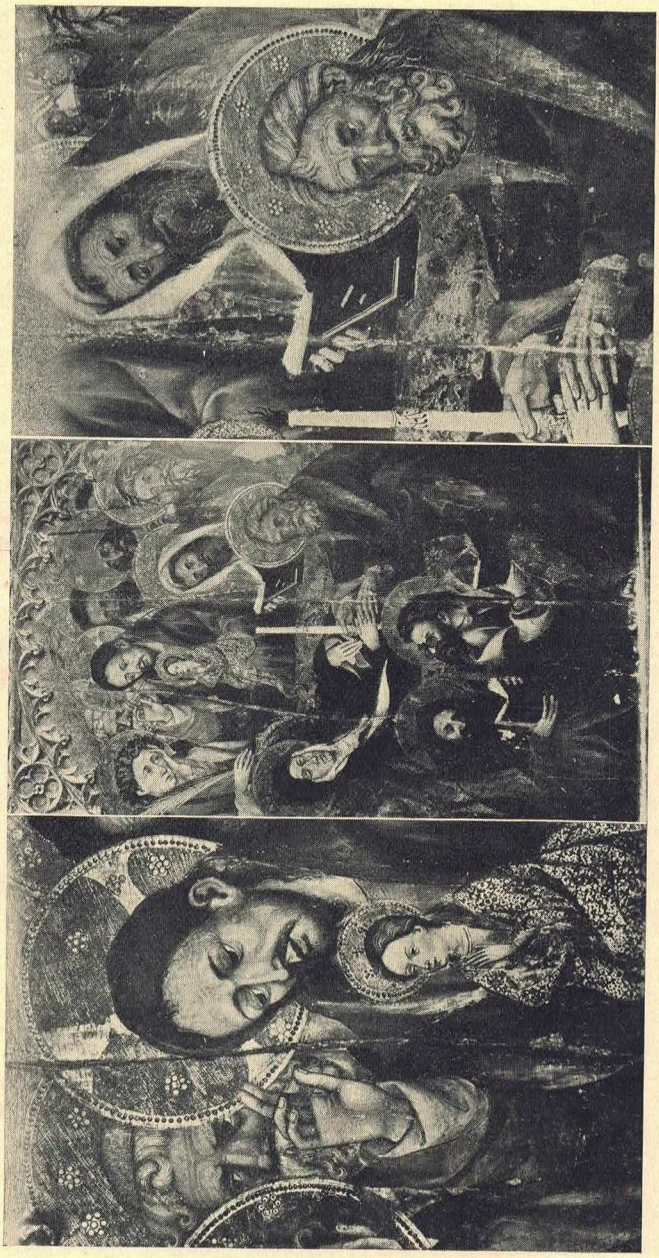
Si aquesta taula fos sola, hom convindria que és de mà de Lluís Borrassà, tan grans són les semblances que trobem, tant en l'evangelista com en el seu símbol. La disposició de les mans, l'elegància, la distinció del gest, són altres tants punts d'analogia amb les obres conegudes i documentades del mestre Borrassà.

La taula superior escenifica la Pentecosta.

Com la seva veïna del cos central és una de les menys importants del retaule. Malgrat tot, trobem testes dignes d'interès, persistint l'afany de l'artista per les estofes enriquides amb brocat d'or. La Mare de Déu centra la composició i és rodejada pels apòstols; al seu damunt, la representació del Pare Etern i de l'Esperit Sant, amb raigs que convergeixen damunt de cada un dels apòstols, en forma semblant a la que trobem a les obres conegudes del taller dels Serra.

La taula inferior representa La Coronació de la Mare de Déu.

Acabem d'esmentar el taller dels Serra; sembla tenir-ne un record, encara que llunyà, la disposició adoptada en aquesta coronació; la del retaule de Sixena podria dir-se que serví de font d'inspiració al nostre pintor, però donant-hi més vida, més moviment; hi disposa en tres grups els àngels cantaires, que ocupen esquemàticament els tres vèrtexs d'un angle recte, i disposant en l'aplom d'aquests grups, un Àngel Músic. La Mare de Déu, la retrobem amb la finor característica en aquest retaule: riquíssim el mantell que la cobreix, variada la decoració dels trons, dignes d'estudi els textos musicats que duen els àngels cantaires; *Gloria in excelsis; Assumpta est; Te Deum laudamus.* I executades amb

DETALL

EL TRASPÀS DE LA MARE DE DÉU

DETALL

LA PENTECOSTA. DETALL

LA CORONACIÓ DE LA VERGE

TRES SANTS DIAQUES MÀRTIRS. DETALL

meticulositat i amb tot detall cada una de les petites figures dels àngels músics.

Els compartiments interior i exterior de la predella amb la representació dels Sants Fundadors i dels Apòstols, respectivament.

Reconeixem per llurs atributs Sant Benet, Sant Bernat, Sant Francesc en primer terme; qui sap si Sant Jeroni o Sant Bonaventura, Sant Agustí i algun altre en segon terme. Si esmentàvem anteriorment les expressions dels jueus que tal vegada voltaven l'artista, podríem dir que en aquests personatges trobem reflectits els retrats d'altres persones que li eren familiars, o conegudes, tan variada, però a fons estudiada, és l'expressió de cada un d'ells. Un treball de talla semblant al de l'altra part de la predella, ornamenta també aquesta. A l'escut, la creu que sembla correspondre al monestir de Santes Creus.

El compartiment exterior duu representats els Sants Apòstols. Tret de Sant Pere, tots els altres tenen un acusat i àdhuc gairebé exagerat caient judaic; cada un d'ells porta a les mans l'atribut corresponent.

* * *

Hem descrit el retaule a base de les taules que es troben a la Metropolitana Catedral de Tarragona; hem assenyalat, però, abans, que el senyor Cèsar Martinell indicava que dues de les taules laterals restaven en lloc secundari i passaren fa anys a una col·lecció particular. Podem dir ara, que degut a diverses gestions fetes, hom sap on paren aquestes taules, que no són dues, sinó tot un cos, o sia: un retauló, amb el corresponent evangelista, i les dues taules que lògicament hi corresponen. En una col·lecció particular de Madrid, la de l'Excm. Sr. Comte de l'Asalto, es troba el retauló que escenifica l'Evangelista Sant Joan i la taula que en ordre li pertoca, que representa el Naixement de Jesucrist. L'altra taula, que pertany actualment a la col·lecció particular de l'Excm. Sr. General Navarro, baró de Casa Davalillo, representa l'escena de la Resurrecció de Jesucrist.

Podem, doncs, a base de les dades que se'ns han facilitat, presentar una reconstitució ideal del retaule, on ocupa l'espai central la imatge de talla de dos metres d'alçada, ricament policromada, que es troba al Museu Arxidiocesà de Tarragona.

III. - Intent de filiació

Sense tenir la documentació que afilia una obra determinada, és sempre aventurat endinsar-se en els camins que amb més o menys encert poden dur a la veritable paternitat de l'obra.

Hom bastirà hipòtesis, amb base de realitat, seguint el mètode de comparances amb obres documentades d'un artista, taller o escola determinada; la tècnica emprada, l'estil característic, la composició de les escenes, són altres tants punts que hom ha de tenir present en fer aquestes comparances; però, ens serà permès indicar com seria útil per a l'estudi de la Pintura Catalana la preparació d'un índex, d'un catàleg científicament fet a base dels moderns mètodes de documentació de què disposem gràcies a la fotografia amb llum rasant, amb raigs ultra-violeta, amb raigs X, de totes les obres documentades de cada artista, de cada taller (1).

Amb l'ajut d'aquest precís, científic i modern catàleg, cada vegada que en l'estudi de les obres pictòriques ens trobéssim en presència d'una obra que pel seu mèrit es presta a discussió, hom tindria una base sòlida i segura, que amb molt poques possibilitats de dubte permetria afiliar-la a un autor determinat.

Ens serà permès també d'assenyalar, especialment en aquest moment en què sembla orientar-se degudament l'art de restauració a Catalunya, la conveniència d'establir un corrent de collaboració científic, que permetria reunir les observacions que cada un dels nostres restauradors anés fent a mesura que executés els seus treballs, i reunir mostres dels vernissos que empraven els nostres pintors medievals, i de tants altres elements que no dubtem que donarien llum respecte a la tècnica i els materials que llavors s'empraven.

Fet aquest breu comentari, veiem ço que hem pogut recollir respecte l'opinió de diferents persones, que han estudiat l'obra que ens ocupa.

Un d'ells, persona coneixedora de l'art, eminent crític, el Professor Elias Tormo, en el *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, de Madrid, en el volum XXIV, corresponent a l'any 1916, en visitar el Museu Diocesà de Tarragona, fa un comentari a cada una de les més interessants obres; i, en examinar el retaule de la Mare de Déu, indica: «En el Museu, és capital un gran re-

(1) Dr. F. Pérez. «Recherches Ginacologiques réalisées dans les principaux Musées d'Italie». Roma, 1930. Col·lecció de «Technical Studies» i de «Movseion».

taule... Aquest retaule és de gran interès per a la història de la pintura de la Corona d'Aragó pels volts del 1420 al 1440, ja que el dia que es descobreixi qui fou el seu anònim pintor, el reconeixerem com a cap i principal d'una escola.

Em semblen de la mateixa mà les quatre taules dels reis d'Aragó del Museu Provincial de Barcelona, procedents de l'Ajuntament de València (de la col·lecció de don Pau Milà i Fontanals, més tard) tal vegada formant part d'una taula votiva, i crec, més encara, que de la mateixa mà serà la taula votiva perduda actualment, de la qual reproduí Carderera els retrats de don Ferran d'Antequera i altres individus de la règia dinastia d'Aragó.

És típic de l'artista certa dislocació del coll de les testes orants, com en alguns dels reis màgics d'aquesta Epifania, que al meu entendre és la millor taula de les tretze del retaule...»

D'altra banda, el nostre amic l'arquitecte senyor Alexandre Soler i March, en la seva monografia *Mateu Ortoneda i l'escola de Tarragona*, publicada el maig del 1929, en referir-se a l'Escola que sembla formar-se entorn de la Imperial Ciutat, assenyala: «... Però, el més alt exponent d'aquest tipus ferm i delicat alhora, és, entre les taules dipositades al Museu Arxidiocesà, la de la Guàrdia dels Prats... És ben de doldre no conèixer l'autor d'aquesta pintura que tant honora l'art català, per més que sigui una obra que se'n va cap al 1440. Té fragments continuats per la tradició, com l'evangelista Sant Mateu, d'una factura absolutament borrassiana. Aquest retaule, diríem que és com un últim esforç que fa l'escola d'aquell artista en un moment de superació... Aquí hi ha originalitat, sentiment, riquesa i elegància. És molt arriscat d'assegurar que l'autor sigui tarragoní; però sent com cap altre l'atracció de Barcelona i de València, que dominava en les terres de la baixa Catalunya. Una pintura germana de la gran escultura de l'altar major de Tarragona, i d'un art per dessobre de la subjecció literal envers una escola exòtica iniciada per Dalmau en el quadre dels consellers.»

Finalment, un altre amic nostre, el Professor Chandler Rathfon Post, de la Universitat de Harvard, en la seva magistral obra en curs de publicació, *A History of Spanish Painting*, en el volum III, editat l'any 1930, dóna la deguda importància al retaule del Museu Arxidiocesà de Tarragona, i assenyala el següent: «Hi ha un altre i últim pintor que fusiona un més evident i pronunciat aspecte de l'estil valencià de Marzal de Sas amb els elements catalans, en un retaule del Museu Diocesà de Tarragona, vingut, segons sembla,

de Guàrdia dels Prats, prop de Montblanc, havent anteriorment pertangut al monestir de Santes Creus, en territori català. Cronològicament, sembla poder datar-se entorn del 1425... La filiació amb l'estil de Marçal de Sas, pot fer-se en molts aspectes de similitud, de manera que el retaule hauria tal vegada de discutir-se de preferència entre les produccions d'aquest grup. El Patriarca a la dreta de Moisès en el grup de l'antic testament de la predella, sembla sortit del retaule de l'altar de Sant Jordi de Londres. Els cabells de moltes figures, per exemple els de Sant Lluc, són pentinats endarrera, en general amb plecs llisos, amb rissos separats, curosament delineats, en la forma característica de Marçal de Sas. Les draperies, especialment en la mort de la Verge, semblen les de Sant Tomàs de la taula de la Incredulitat, també de Marçal de Sas. Per llur exagerada abundància i en els angles vius que formen, poden ésser comparats als plecs de Borrassà. En la pintura de la Incredulitat les figures omplen l'espai de tal manera que resta poc lloc; d'altra banda, per a dificultar-ho, a més de la provinença del retaule, altres ressemblances catalanes dificulten de decidir entre que l'indistintament atribuït autor fos un català que hagués sojornat a València, o bé un valencià desitjós d'acomodar-se a les tradicions de la regió en la qual treballava. Si com ha dit don Alexandre Soler i March, suposa l'existència a Tarragona de l'escola local amb la seva fidelitat artística dividida entre Barcelona i València, un dels seus membres podria fàcilment haver produït el retaule de Santes Creus. Les composicions de les escenes són basades directament en les dels Serra, alguns dels tipus tenen aquest mateix origen, però les formes donades a l'evangelista Sant Mateu i Sant Jaume en el grup dels apòstols de la predella, són distintament afectats pel darrer desenvolupament imposat als models dels Serra per Borrassà.

Hi ha un petit detall que sembla donar una certa força per a decantar la balança favorablement a la consideració d'ésser l'autor valencià, i és la facial i estilística similitud del primer rei màgic que es troba dret en l'Epifania, amb el rei en Jaume I de la sèrie de taules de quatre testes de reis aragonesos que hom suposa vingudes de l'Ajuntament de València, actualment en el Museu Provincial de Barcelona, que són, certament, obres pintades en la primera meitat del segle xv. Que aquest màgic sembla voler personificar la semblança d'algun rei d'Aragó, no hi ha dubte, puix que el seu vestit porta brodada la *A* reial d'Aragó, que apareix també en els campers de les testes del Museu Provincial de Barcelona,

i l'escut heràldic d'Aragó, en forma de losange decorant el guardapols del retaule.

Jo seria portat a creure que les sèries de testes dels reis han sorgit del mateix aspecte de l'escola valenciana que era responsable del retaule, encara que d'una més madura i més avançada fase del seu estil; però, per damunt de les semblances superficials de les fesomies, jo veig a Tarragona una mà diferent i, per damunt de tot, més senzilla...»

* * *

Tenim conegudes les opinions que fins avui sabem emeses respecte el retaule de la Mare de Déu; hem vist com el Professor Tormo estableix unes comparances entre el retaule i les taules dels reis d'Aragó bo i considerant l'obra d'un interès remarcable; més ençà, l'arquitecte senyor Soler i March hi troba similituds amb les obres de Borrassà, influenciat l'autor d'aquesta obra per la doble atracció de Barcelona i de València; finalment, el Professor Post, estableix comparances i creu en la possibilitat d'un autor diferent del que, més tard, executà les testes dels reis d'Aragó.

Bo i respectant per llur alta vàlua aquestes opinions, ens serà permès aportar a la discussió d'aquesta important obra, la nostra modesta cooperació establint també una sèrie de comparances.

Admetent la possibilitat que aquesta obra sigui datable dintre el primer quart de la xv centúria, no solament detalls dignes d'interès en la indumentària, sinó també detalls importants de tècnica, com és el gruix de guix emprat com a suport de la pintura; els campers sense cap mena d'estofat, que es reserva solament en les parts de fons dels retaules, que van directament lligades al guardapols; la sistemàtica forma d'executar els ulls, en general molt oberts; l'afició a demostrar l'habilitat a resoldre les fines transparències dels vels en algunes testes; la tècnica emprada en el colorit, a base de superposició de pinzellades que donen uns delicats matisos; la valentia del colorit, que bo i essent atrevit no arriba a ésser estrident; la composició de les escenes, amb un sentit perfecte de les lleis d'equilibri, de moviment, i àdhuc de perspectiva, ens portarien a creure molt més en la possibilitat de trobar-nos davant una obra de l'escola personal de Lluís Borrassà, en aquells anys en màxima puixança i desenvolupament, abans que d'una obra d'escola valenciana.

Prenent per base sòlida de comparança les tres obres fins avui

documentades i conegudes de Lluís Borrassà: retaule del Salvador de Guardiola, a la col·lecció Soler i March, de l'any 1404; retaule de Sant Pere de Terrassa, de l'any 1411, i retaule de Santa Clara de Vic, de l'any 1415, veurem el procés de perfeccionament, de superació que és remarcable en aquestes tres obres; és de doldre que per avui, no es pugui encara establir més enllà aquest procés evolutiu de l'admirable pintor, procés que devia influenciar directament la seva escola, fins al 27 d'octubre de l'any 1424, en què encara trobem notícies documentals seves.

Amb aquesta base, i sempre dins del terreny de les possibilitats, veuríem que entre el retaule de Tarragona i les dues darreres obres conegudes i documentades del mestre Lluís Borrassà, hi ha molts punts de contacte.

No solament és la forma típica de les composicions la que segueix les característiques pròpies dels germans Serra, característiques que més endavant seguia, modificant-les i donant-les-hi més vitalitat, més moviment, l'escola de Lluís Borrassà, sinó que, a més dels detalls de tècnica que ens permetem assenyalar anteriorment, trobem similituds remarcables amb les tres obres conegudes i documentades d'aquest nostre admirable pintor.

Si per un moment comparem algunes de les figures del retaule de Tarragona, veurem com s'assembla enormement la figura de l'evangelista Sant Lluc amb el mateix evangelista del retaule de Sant Pere de Terrassa; si comparem les testes de la Mare de Déu que apareixen al retaule de Tarragona, veurem com s'identifiquen, per exemple, amb la Mare de Déu de l'Esperança del compartiment central del retaule de Santa Clara de Vic i amb la Santa Delfina del bancal d'aquest mateix retaule. I, seguint les comparacions, trobaríem, tal vegada, més afinitat, més semblança entre el rei màgic de l'Epifania i el rei Abgar de l'escena del guariment d'aquest rei en el retaule de Vic que, tal vegada, amb la testa del rei d'Aragó de l'Ajuntament de València.

En fer la descripció del retaule de Tarragona, en ocuparnos del retauló de l'evangelista Sant Mateu, diem: si aquesta taula fos sola hom convindria que és de mà del mestre Lluís Borrassà; si la comparéssim amb les seves obres conegudes i amb alguna de les fins avui atribuïdes, tal com el retaule de Sant Miquel de Cruïlles, (1)

---

(1) J. Sutrà i Viñas. «El retaule de Sant Miquel de l'Església del Monestir de Sant Miquel de Cruïlles». 1931.—J. F. T. «Un nou retaule de Lluís Borrassà». Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona. Abril, 1932, pp. 116-117.

veuríem que tant l'evangelista com l'àngel que li serveix d'atribut, són exactes als models que pintà Borrassà.

D'altra banda, al deambulatori de la catedral d'Anvers, hi ha el retaule català de Sant Miquel que s'ha atribuït a Borrassà, en el qual tenen especial importància els àngels cantaires; una comparança entre aquells i els del retaule de Tarragona en l'escena de la Coronació, lliga i agermana més encara l'obra de Tarragona amb l'escola del mestre Borrassà.

És clar que en algunes escenes, com la de l'Ascensió i la de la Pentecosta trobem certes desigualtats, àdhuc certa negligència en algunes testes; però, en cada una d'elles trobem quelcom de la mà mestre que tenia l'encàrrec de l'obra, i en cada una d'aquestes escenes, com a mínimum, una testa sembla feta per la mateixa mà que executava les altres escenes d'aquest gran retaule de Tarragona.

Un estudi més profund i auxiliat pels elements científics que assenyalàvem en iniciar aquest nostre intent de filiació de l'obra, ens permetria no solament incloure-la dins les obres de l'escola de Borrassà, sinó tal vegada fixar amb més exactitud la data; llavors, tindríem una referència més precisa, a manca de documents, per a permetre creure que el nostre retaule de la catedral de Tarragona fos realment el retaule que el 28 de març del 1411 era acabat per al monestir de Santes Creus.

JOAN SUTRÀ I VIÑAS

Figueres, gener de 1934.

Inauguració del nou refugi Ciriac Bonet, a Siurana

PER segona vegada el CENTRE es veu propietari d'un refugi mercès a la generosa voluntat d'un antic soci, prematurament traspassat, en Ciriac Bonet i Escarrer. Fou el primer el de les Airasses, a la Mussara, i enguany, és el de Siurana. Per coincidir gairebé amb el dolorós final de la malaltia del donador, la inauguració ha sofert un retard, i el jorn de festa que hauria estat amb

la vida d'en Ciriac Bonet, esdevingué un pietós record, en forma de senzillíssim homenatge a un dels més generosos protectors que ha tingut el Centre.

El dia 16 de desembre darrer, acudien a Siurana diverses colles d'excursionistes en autocars i automòbils particulars. Els uns arribaven de Barcelona, els altres de Sabadell, de Reus, etc. Un cel net i lluminós, per on corrien, travessant-lo, uns núvols aprimats. La caravana reunida al molí d'en Salvat, anà faldejant el morrot on està encimbellat Siurana, amb l'entrada única, flanquejada encara de pedres que serviren un altre temps de defensa als darrers aràbics que feren estada a Catalunya.

Les marrades finals ja ensenyen el refugi plantat a la roca, separat del caseriu, que esdevé lentament deshabitat per l'emigració constant dels habitants. El refugi anava reunint el centenar de persones que assistiren a l'acte, quantitat extraordinària en el petit llogarret, segons digué més tard mossèn Emili Sànchez en la prèdica de la missa que precedí la inauguració.

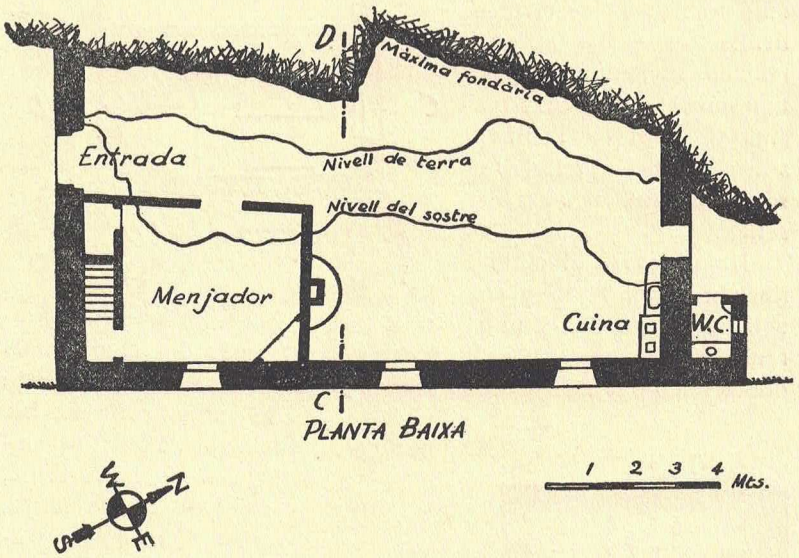
A la una, exactament, el rector de Siurana feia la cerimònia de benedicció de l'interior del refugi. Llavors, el President del CENTRE, senyor Pau Vila, pren possessió de l'edifici, d'acord amb la donació de Ciriac Bonet, i ofereix la làpida de marbre amb un medalló en bronze, que representa l'efígie de Bonet i Escarrer i on el CENTRE expressa el seu reconeixement i perpetua la memòria del benemèrit consoci i patriota. El senyor Vila remarcà la catalanitat d'en Bonet que l'impulsà a crear llocs d'atracció als excursionistes en aquestes serres de Tarragona, un xic abandonades de l'interès general, cridant l'atenció i procurant el confort d'aquestes parets a tots aquells que corren planes i muntanyes, tant pel millorament físic com per l'esplai de l'esperit i l'augment de l'amor a la terra.

Fou destapada la làpida de marbre, al mig de la sala general, i passat el silenci en memòria de Bonet i Escarrer, el seu fill agraí amb sentides paraules el record del seu pare, i digué que solament complia la seva voluntat fent allò que no li havia estat possible de realitzar per la seva mort. L'acte deu ésser-li agradable, ja que els seus desitjos de donar a conèixer la comarca alta i ferma de Tarragona, comença avui amb aquesta colla.

Seguidament, es féu una detinguda visita a l'interior de l'edifici. Tothom elogià l'encert de la disposició interior que permet una estada còmoda a tretze ocupants, pel nombre de lliteres, i lloc per a congregar-se el centenar de visitants que signaren la capçalera

del llibre, on serà registrat el moviment d'excursionistes per Siurana.

El refugi fou construït, sota la direcció de l'arquitecte senyor Sugrañes, aprofitant una balma natural al capdamunt de l'esperó de roca que, de Siurana, s'avança en direcció a ponent, amb la façana principal orientada a llevant. La superfície de la placeta de la balma constitueix ara la planta baixa. Una part d'a-

questa està coberta amb el primer pis, el qual conté dos dormitoris separats.

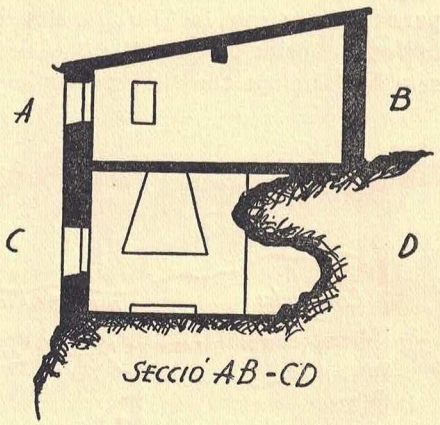
La característica principal de la construcció exterior és la seva senzillesa per tal de no pertorbar l'aspecte del cingle, i utilitza material de la mateixa qualitat.

Una porta d'entrada en arc rodó obre un corredor entre la roca calcària del massís de Prades i la paret mitgera del menjador, tal com en alguns santuaris de muntanya. Al final del passadís, que es torna estret i baix de sostre per la cavitat natural on és fet, comença la gran cambra d'estar amb llar de foc i cuina. Dues finestres donen claror i vida a l'estança. Per una porteta posterior es passa al pati amb barana sobre el cingle i al W. C.

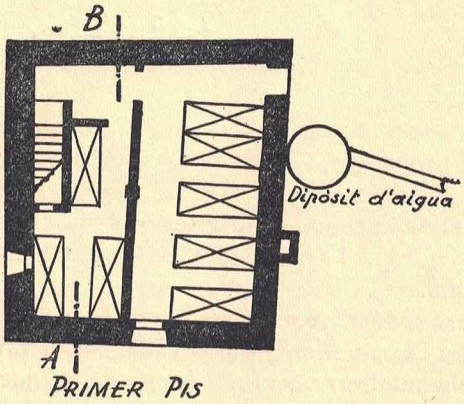
Hi ha un menjador recollit, prop de l'entrada, que conté un ar-

mari cantoner, una finestra a l'exterior, un rebost i la porta que obre l'escala que comunica amb el pis superior.

La planta alta és distribuïda en un petit vestíbul, una cambra amb tres llits i un dormitori amb deu lliteres repartides en dos pisos. Cada llit o llitera té el seu matalàs i dues flassades; són de 75 x 180 cms., amb bon sommier metàl·lic. El dormitori gran comunica a l'exterior per una porteta posterior. Aquesta part de l'edifici sobresurt del nivell de la roca on està encastat el refugi.

Hom trobarà el mobiliari adequat. A la gran cambra d'estar hi ha una taula amb bancs per a molta concurrència, a més d'una graonada doble a la paret natural de la balma, per a seure. Al menjador, una taula amb cadires. Els atuells principals de cuina, el parament de taula, la roba de llit, la llenya, diversos llums de gas d'acetilè i aigua abundosa faran agradable i còmode aquest refugi als excursionistes a Siurana.

Com que es tracta d'un refugi tancat, el CENTRE ha dipositat les claus a mans del Rector de Siurana, mossèn Emili Sànchez, el qual farà tot el que sigui possible per a facilitar als visitants llur estada. Cal comptar amb què Siurana està mancat de tot, excepte de les coses més elementals.

La contrada que pot visitar-se des del refugi està minuciosa-

ment descrita en la Guia itinerària de *Les muntanyes de Prades, el Montsant i Serra la Llena*, de Josep Iglésies i Joaquim Santasusagna, editada pel Centre de Lectura de Reus (2.ª edició, 1930). També poden consultar-se les fulles núm. 445-Cornudella principalment, 446-Valls i 472-Reus, del mapa al 50.000 de l'Institut Geogràfic i Estadístic (1).

A. O. F.

Un nou Xalet a la Molina

No pot dir-se que l'obra del Xalet de la Molina, tal com es féu en 1925, fos una cosa esquifida, car ja aleshores depassava de molt les altres construccions fetes a muntanya pel CENTRE, directament o per delegació. Es recordarà que, en 1929, es complementà amb l'afegiment de l'edifici del nou guarda-esquís i amb una nova planta de lliteres, la qual cosa feia arribar a cent quaranta la cabuda disponible a la Molina.

Però, tot i això, el nombre de places seguia resultant inferior a les demandes contínues que, hivern i estiu, es feien per a estatjar-se al nostre Xalet, i calia anar a una ampliació de prou empenta per a deixar resolt aquest problema, almenys per una du-

(1) El Reglament per a la utilització del Refugi, és el següent:

1.er Tindran dret de preferència: a) Els accidentats. b) Els socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, els de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, els de les entitats que tenen establert l'intercanvi amb el CENTRE (Peñalara, Club Alpino Español i Club Alpin Français. c) Els altres excursionistes.

2.n Per a la utilització dels serveis del Refugi, s'estableixen les següents tarifes:

a) Els socis del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, els de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus i els de les entitats que tenen establert l'intercanvi de refugis amb el CENTRE, pagaran per dormir 2 pessetes. b) Els altres excursionistes no compresos en el paràgraf anterior, 4 pessetes. c) Les persones que no facin nit al refugi, pagaran pel servei d'utensili de cuina i taula, 1 pesseta.

3.r Queda prohibit fer soroll o tenir la llum encesa des de les 11 de la nit a les 6 del matí. No són permesos en el Xalet, actes contraris a la moral o als bons costums, o que en cap sentit desdiguin de la seva finalitat excursionista.

4.t Les persones que utilitzin aquest Xalet, estan obligades a deixar-ho tot ben net i endreçat abans d'anar-se'n, i a tenir compte en deixar ben tancades les portes i finestres.

5.è El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA espera de la cultura de tots, el degut respecte al Xalet i als seus mobles. Aquell que ocasionarà algun dany, estarà obligat a indemnitzar el CENTRE del cost total del perjudici. En cas de negar-s'hi es procedirà judicialment contra l'autor.

6.è Qualsevol deficiència que s'observi al Refugi o en els seus serveis, ha d'ésser comunicada al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA.

rada d'uns quants anys. S'hi arribà previ un acord entre «Xalet de la Molina, S. L» i el senyor Pere Adserà, per mitjà del qual aquest darrer construiria un nou edifici de tres pisos, dos dels quals contindrien habitacions que el senyor Adserà explotaria pel seu compte, però els socis del CENTRE i els cooperadors del Xalet fruirien d'unes reduccions de preus.

La seva planta baixa serviria, a l'hivern, de cantina i menjador popular, amb accés franc a tots els excursionistes i a base de tarifes de preus reduïdes.

Sobre aquestes bases l'arquitecte senyor Josep Ros i Vila establí uns plànols per a un edifici a quatre vents de 27'50 x 11 metres, compost de planta baixa i dos pisos.

Ocupa la planta baixa, gairebé en la seva totalitat, el gran menjador popular, amb una part destinada a bar, d'espaioses dimensions i gran visualitat, el qual amida 9'50 x 17'50 metres. Una sala de descans-hall, reservat a un grup d'habitacions i amb la seva llar de foc que li dóna un caire molt íntim. Els departaments de servei, celler, bodega, «office», dipòsit de combustible, quarto de calderes (calefacció i aigua calenta). Servei de «toilette» per a homes i dames.

Al primer pis, hi ha 11 dormitoris, cada un amb el seu corresponent lavabo i armari empotrats al gruix de la paret. El mobiliari, tot de roure, està compost de dos llits, tauleta de nit, dues cadires, un sillò i una tauleta, tot el qual forma un encertat conjunt. Aquesta planta té, a més, una sala d'estar amb llar de foc i els corresponents departaments de «toilette», banys, dutxes, W. C., etc.

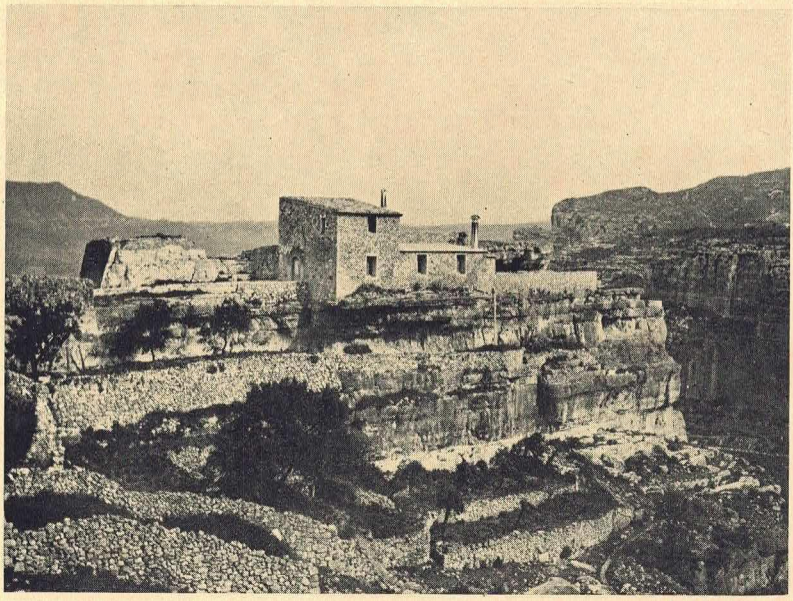
Al pis segon, hi ha nou dormitoris, de dimensions més reduïdes, però amb el mateix confort que els del primer pis, i també amb idèntiques installacions higièniques. Posseeix, a més, un departament independent amb cabuda per a 14 lliteres.

A tot arreu hi ha els serveis de calefacció, aigua freda i calenta, llum elèctrica i telèfon interior.

La decoració és sòbria, però exquisida, i tots els detalls donen un acabat ambient de casa muntanyenca.

Amb el nou Xalet queda augmentada la cabuda total de la Molina fins a frec de les dues-centes places.

També s'han fet obres dins el Xalet gran. Aquestes han estat per a ampliar el menjador, amb la construcció d'un cos nou, en el lloc on abans existia la pèrgola. Ha intervingut en aquesta reforma l'arquitecte del Xalet senyor Josep Danés, i s'ha obtingut un local de 5 per 13 metres, proveït de grans finestrals a tres vents que li

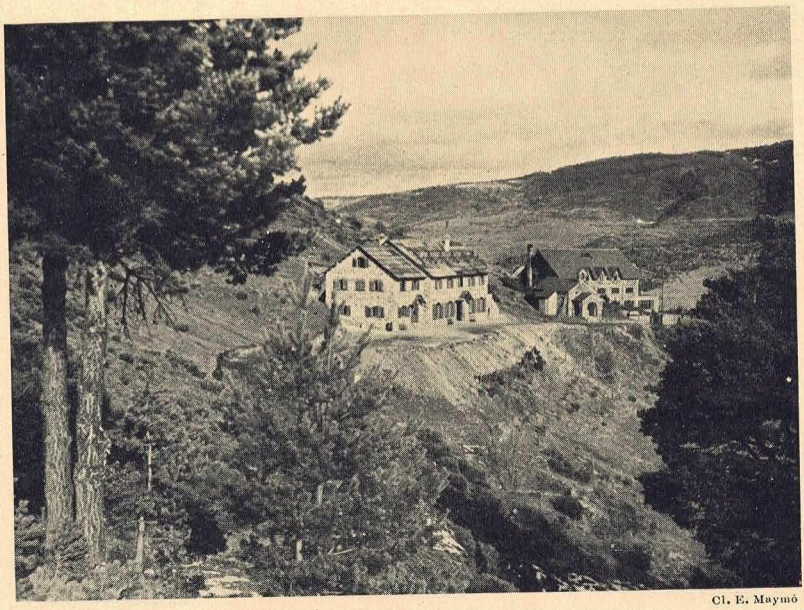
Cl. Ll. G. Olivella

SIURANA. EL REFUGI «CIRIAC BONET»

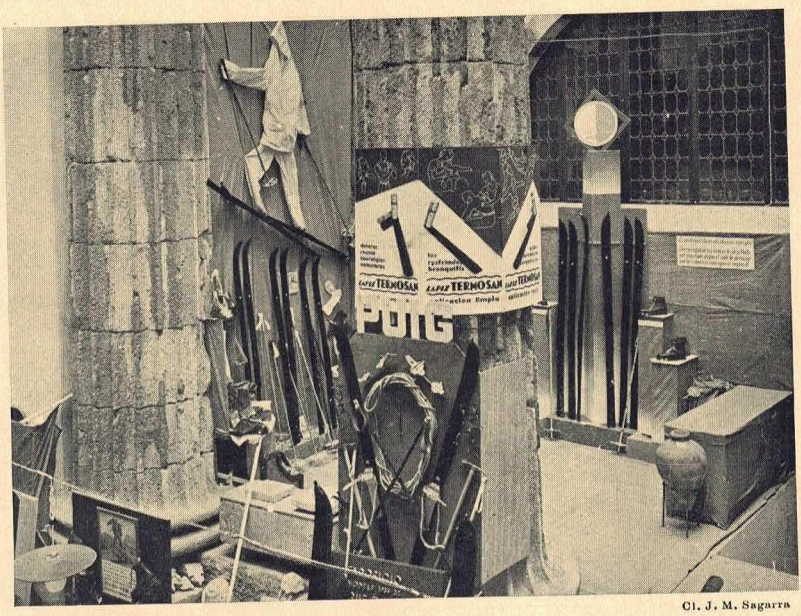
Cl. E. Maymó

SIURANA. INAUGURACIÓ DEL REFUGI «CIRIAC BONET»

Cl. E. Maymó

EL NOU XALET DE LA MOLINA

Cl. J. M. Sagarra

III SALÓ DE L'ESQUÍ. UN DETALL DE L'EXPOSICIÓ

donen gran visualitat. El poder disposar de tant de lloc per a menjador nou ha permès sacrificar-ne una part del vell i destinar-lo a ampliació de l'Hall, que era també un dels problemes del Xalet, sobretot durant les repetides aglomeracions durant l'hivern.

El contractista senyor A. Galí efectuà les obres amb tanta rapidesa que pel darrer agost ja era possible utilitzar les noves habitacions durant la temporada d'estiu. Posteriorment s'ha procedit a l'acabament total, i en el moment de la seva inauguració oficial tot el nou edifici apareixia completament llest i decorat d'una manera molt confortable.

Per a festejar la inauguració de totes aquestes obres, el dia 9 del passat desembre es reuniren a la Molina prop d'un centenar d'excursionistes, els quals visitaren detingudament les noves obres i reberen explicacions dels arquitectes, del Sr. Adserà i de la Junta del Xalet. Amb aquest motiu s'aplegaren al Xalet, a més dels elements directius del CENTRE i de les seves Seccions, delegacions de les dues Federacions Catalanes (d'Excursionisme i d'Esquí) i de la major part d'entitats que practiquen l'esquí. També visitaren la Molina una completa representació de la nostra premsa esportiva, la qual s'ocupà de la nostra obra en termes de franc elogi. Igualment hi veiérem les autoritats civils, eclesiàstiques i militars de Puigcerdà i d'Alp, així com els industrials que han efectuat les obres.

A tots els invitats, autoritats, delegacions i premsa, el Sr. Pere Adserà volgué obsequiar-los amb un banquet, el qual no cal lloar, car entra de ple dins l'excellent tradició de la cuina de la Molina.

En conjunt i en tots els seus detalls, la festa de la inauguració de les darreres obres ha de considerar-se com el millor punt de partida per a la nova orientació i amplitud que prendrà aquesta obra que, tot just fa nou mesos, inicià i que, d'aleshores ençà, ha vingut obtenint l'èxit positiu que, d'altra banda, tothom pot constatar.

J. M.ª G.

El III Saló de l'Esquí

DES del dia 10 de desembre fins el dia 1 de gener d'enguany ha estat oberta en el local del CENTRE l'exposició bienal d'articles per a esports de neu. Aquesta manifestació industrial i esportiva havia estat organitzada fins ara per la Secció d'Esports

de Muntanya, però degut a la constitució dintre el CENTRE de la nova Secció d'Esquí, és natural que correspongués a aquesta l'organització d'aquest III Saló de l'Esquí. L'ésser la Secció de formació recent junt amb les circumstàncies especials del mes d'octubre passat, no permeteren començar les diverses gestions necessàries per a portar a terme una manifestació d'aquesta mena fins a primers de novembre. Malgrat tot, gràcies a l'ambient favorable creat per la Secció d'Esports de Muntanya amb els Salons anteriors, i l'activitat desplegada per la Comissió organitzadora ha fet que aquest III Saló de l'Esquí assolís un èxit esclatant.

Enguany, per considerar que la indústria catalana dedicada a la construcció i confecció d'articles per a esports d'hivern havia assolit ja un avanç tan notable que permetia les comparacions, s'ha acceptat l'exhibició d'articles estrangers al costat del que es produeix a casa nostra.

El III Saló de l'Esquí ha ocupat el pati de les columnes i la sala d'exposicions. El lloc disponible s'ha distribuït entre 24 expositors. La nota dominant, que ja s'inicià en el II Saló, ha estat l'augment de qualitat; entre les mostres exposades n'hi havia de la més extremada fantasia. Al costat d'articles estrangers de primera qualitat veiem els fabricants a Catalunya sense que entre els uns i els altres s'observessin discordances. En la construcció d'esquís la producció nacional difícilment se superarà ni en la qualitat ni en la línia; el mateix es pot dir en el ram del calçat, entre el qual s'han vist alguns models de gran originalitat, de creació completament catalana. En la secció d'accessoris, hi havia fixacions fetes a casa nostra de la mateixa qualitat que les estrangeres, juntament amb molles dels tipus Amstutz, cantells metàl·lics, taloneres de molla de model semblant a les Bildstein, ceres, bastons, etc. etc.

En la secció del vestit, que ocupava la Sala d'Exposicions, és on s'ha vist una tendència major a la fantasia i al luxe. Hi havia exposats vestits en els quals s'agermanaven admirablement la utilitat i l'elegància. Hi figuraven també jerseis, guants, gorres, mocadors virolats, windjaquets, etc., tots ells d'un gust i qualitat immillorables.

La conclusió és que podem considerar el III Saló de l'Esquí com una manifestació d'un ram de la indústria catalana, que s'ha posat al pas de la indústria estrangera i que, com ella avança pel camí vers una producció perfecta.

E. B. P.

CRÒNICA

CENTRE

ANÈCDOTES DE CAMPAMENT.—PALLARS 1933.—El dia 6 de desembre tingué lloc aquesta conferència que donà el senyor Albert Oliveras i Folch. Per mitjà de narracions truncades, de caràcter anecdòtic, hom tingué una visió viva, inquieta, a estones poètica, de les petiteses ocorregudes al grup de campadors que l'estiu del 1933 visità la vall de Sant Maurici, de Sant Nicolau, Caldes i Hospital de Viella, els quals aportaren una vida als llocs més feréstecs del millor tros del Pireneu del Pallars.

Fora de l'ordre cronològic, de les descripcions d'itineraris i comparacions de panorames, el que entretingué els oients fou l'estimació de petites valors, la vibració de sentiments en curs d'activitats, petites històries. Els espais, dels quals hom ha parlat tantes vegades en forma exacta i pedagògica, eren presentats sota un angle tot diferent i amb una bonhomia agradable. Les fotografies, en correspondència a cada fet, donaven l'aire d'una auca pintoresca més aviat que el d'una dissertació seriosa.

LA VIDA MUNTANYENCA DEL COMTE HENRI RUSSELL-KILLOUGH.—Amb motiu de celebrar-se el Centenari de la naixença d'aquest il·lustre pireneista, el dia 14 el senyor Josep M.ª Guilera donà una conferència sobre la vida i activitats muntanyenques d'aquell enamorat del Pireneu. No en parlem més extensament perquè el senyor Guilera ens en donarà uns articles per al BUTLLETÍ.

Secció de Fotografia

EXCURSIÓ I SESSIONS. — El dia 30 aquesta Secció va fer una excursió a Viladrau, Sant Marsal i poble del Montseny.

A més a més, celebrà les seves acostumades reunions setmanals en les quals han estat donades les següents sessions de projeccions explicades: dia 6, el senyor Rossend Flaquer sobre *Diversos indrets de Catalunya;* dia 13, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa sobre *Argèlia;* dia 20, el senyor Francesc Blasi i Vallespinosa sobre *Hongria.*

Secció d'Esports de Muntanya

LES PRIMERES EXCURSIONS AMB ESQUÍS.—Acabada la temporada d'estiu han començat ja les excursions amb esquís aprofitant les nevades caigudes el mes de novembre. En les sortides a Núria i a la Molina han estat efectuats alguns recorreguts com a entrenament per a la propera temporada hivernenca.

La Secció es proposa donar un gran impuls a les excursions amb esquís i escollir itineraris per a totes les categories de socis com a muntanyencs i esquiadors.

NOVA JUNTA DIRECTIVA.—Després de la Junta General extraordinària celebrada el dia 16 de novembre, la Junta Directiva de la Secció ha quedat constituïda en la següent forma: President, senyor Josep M.ª Guilera i Albinyana; Vice-president, senyor Lluís Estasen i Pla; Tresorer, senyor Rossend Flaquer i Gil; Secretari, senyor Josep Torent i Sostres; Vice-secretari, senyor Andreu Xandri i Serrano; Vocals, senyors Josep Rovira i Cardona, Josep M.ª Nubiola i Deu, Raimond Arderiu i Payerols, Josep M.ª Plans i Gelabert, i Josep M.ª Ferran i Andreu.

APROVACIÓ DEL NOU REGLAMENT.—En la mateixa Junta General extraordinària fou aprovat el nou Regla-

ment de la Secció; segons l'article primer, el seu objecte és fomentar l'excursionisme en general, i en especial la pràctica de l'alpinisme, l'acampada i la muntanya a l'hivern, valent-se per a això de tots els mitjans adiens, i agrupar els socis del CENTRE que es dediquin a les esmentades activitats.

El Reglament ha estat també aprovat per la Directiva del CENTRE.

EXCURSIÓ A ANDORRA AMB ESQUÍS.— Efectuada pels socis Pere Guasch, J. M.ª Nubiola, E. Mora i J. M.ª Plans, els dies 30 i 31 de desembre darrer i 1 de gener d'enguany.

Sortiren a les 7 h. 20 m. del matí, de Viliella i remuntaren per la vall de la Llosa més de dues hores, fins a la passera de sobre la Farga on es calçaren els esquís. Una hora després arribaren a la cabana dels Esparvers, voltada de bona neu pols. D'allí fins a sota la Portella Blanca, on dinaren, tardaren una altra hora i mitja, i igual temps des d'allí fins a dalt la Portella de Joan Antoni; per a remuntar el darrer tros hagueren de calçar-se els crampons. La primera part de la baixada la feren també amb crampons, després bo i esquiant fins al refugi d'Envalira, on arribaren al capvespre. Neu irregular. Temps de primavera amb fort vent pels alts. El darrer dia d'any pujaren al port i d'allí al Maia en 1 h. 20 m., i amb un temps un xic boirós, però que va aclarir-se després del mig dia. Baixaren a dinar al refugi i restaren a les pistes tota la tarda.

El dia 1 sortiren del Xalet a les 9 del matí, amb mal temps; pujaren al port de Fra Miquel en 40 minuts, davallaren al Pas de la Casa, amb el vent fort que pujava per la vall de l'Ariège, de cara. D'allí fins a Hospitalet hi passaren prop de dues hores seguint la inacabable carretera i frenats per les ventades que els tiraven la neu a la cara.

Secció de Cinema

CICLE DE CONFERÈNCIES.—Tot esperant el IV Concurs Català de Cinema Amateur, al qual seguirà el IV Internacional que hem rebut l'honrós encàrrec d'organitzar, hem iniciat el Curs amb un cicle de conferències interessantíssim: obert i tancat amb dues conferències serioses hem deixat al mig un camp lliure als humoristes. Que també l'humorisme, tot rient, diu a vegades les coses més oportunes i transcendentals...

Josep Palau obrí el cicle el 29 de novembre, quart dijous, amb el tema *El cinema vist a través de la música, i la música al servei del cinema.* Tema suggestiu del qual en Palau en fa un treball d'estudi meravellós i que serà comentat més detalladament, com els altres, en el pròxim número de la revista *Cinema Amateur.*

Manuel Amat, el 13 de desembre, segon dijous, ens oferí una nit deliciosa. *El cinema amateur en l'ambient familiar;* les narracions, viscudes algunes, dels «bolos» que fem amb els nostres films; i els comentaris del cinema «nacional» professional foren els aspectes del cinema d'avui vistos a través de l'humor finíssim que l'Amat posa en tota obra seva.

Jeroni Moragues, el quart dijous, dia 27, presentà un tema fort: *Arqueologia del Cinema.* Ens traslladà a un temps del futur quan es faran les troballes del cinema d'avui. Els diapositius que ens mostrà (troballes arqueològiques) dissecaven tot el que avui és viu amb una ironia freda esfereïdora. Els nostres aficionats, els professionals d'avui i d'ahir, el mateix cinema, els nostres crítics i tots els que l'escoltaven varen rebre la dissecció del temps que l'eminent home de ciència, amb art diabòlica, aconseguí avançar.

Valentí Castanys, el dibuixant de l'humor inesgotable, ens parlarà, el 10 de gener, sobre *La moral en el cinema professional i en el cinema amateur.*

El cicle quedarà clos el 24 de gener amb la de J. Carner i Ribalta, membre del Comitè de Cinema de la Generalitat de Catalunya i ex-es-

cenarista dels estudis Paramount de Hollywood, del tema *Com s'escriu per al Cinema.*

Una nota que ha estat molt ben rebuda pels assistents al cicle ha estat la d'incloure cada nit (llevat de l'arqueològica) uns films d'un sol dels més destacats cineistes nostres. Els autors han estat Domènec Gimènez, Joan Prats, Delmir de Caralt i Eusebi Ferré. La novetat consisteix a presentar els primers metres rodats i els primers films muntats al costat de les darreres produccions de cada un dels esmentats cineistes.

FALL DEL II CONCURS D'ESCENARIS.— Un èxit falaguer ha coronat l'organització d'aquest II Concurs per la revista *Cinema Amateur*. En el número 8, que sortirà a primers de gener, es troben els detalls i comentaris. El fall és el següent: Copa al millor tema 1934, a *Orenetes,* de Francesc Gibert i Riera; Copa al millor guió 1934, a *Laia,* de Francesc Marinello i Sucarrats, de Terrassa; Copa al millor treball estranger, a *Menschen am Hafen,* de Christian Prasse, de Berlín; Medalla del CENTRE, premi de cooperació al millor tema de caràcter cultural, a *Oficis que es perden,* de Marian M. Galí, de Terrassa.

Es bo de veure com, any darrera any, es reuneixen a totes les crides del CENTRE els amics de les altres ciutats catalanes i de l'estranger, amb la qual cosa ens mostren com és d'apreciada l'actuació de la Secció.

Comissió de Publicacions

LA REPRODUCCIÓ D'ARTICLES DEL BUTLLETÍ.—Diverses entitats excursionistes ens han honorat reproduint en llur portantveu algun article del nostre BUTLLETÍ. Darrerament ho han fet amb la nostra traducció dels «Deu manaments de l'excursionista» de Lluís Trenker. Ho agraïm per la major expansió que proporciona als nostres treballs, però agrairem també que es faci constar d'on s'ha copiat.

Secció d'Arqueologia

IBERISME I TOPONÍMIA. — El nostre consoci senyor Francesc Garreras i Candi, donà la primera lliçó, el dia 5 de desembre, del curset dedicat a tractar de l'*Iberisme i toponímia ibèriques comparades amb les teories romanitzadores predominants.* Exposà, com a preliminars, els conceptes que devien determinar, amb la certesa possible, el que era el toponisme ibèric, que no consistien en noms estranys o en etimologies incomprensives, sinó en els noms dels llocs, d'ús corrent, usats per la llengua popular, i citá exemples en demostració de la seva tesi.

En la segona lliçó del dia 12, manifestà que dividiria el curs en tres parts, això és: Civilització dels Ibers, Llenguatge i Toponímia.

Donà una resumida idea dels pobles antics que es relacionaven amb la població primitiva de la Península, abans dels íbers i dels romans, i aludí als aris, d'imprecisos orígens asiàtics i dels celtes; féu notar la inexacta atribució a aquest poble, del que és genuïnament ibèric, error molt estès pels autors del segle passat, que no feren el degut esment dels textos de Plini, de Pomponi Mela i de Strabó, els quals s'ocupaven de la Ibèria. Fixant-se en els noms que actualment porten molts accidents topogràfics i geogràfics, demostrà el senyor Carreras i Candi llur origen ibèric, que, en romanitzar-se, perderen la seva fisonomia Parlà del poble Tartessi, i assenyalà la seva veritable ubicació, prop de Huelva, en ple país miner; dels Ligurs, reduint als seus justos límits llur influència en les Hispànies primitives. Féu notar que, respecte a la colonització grega, s'havia exagerat la seva importància, respecte de Catalunya, atès qne foren comerciants i no pròpiament colonitzadors; i acabà la seva interessant lliçó fent algunes indicacions sobre les influències fenícies i cartagineses i el que aportaren els celtíbers a l'iberisme hispànic.

L'ART MOSSÀRAB.—El dia 19 de desembre, el senyor Casades i Gramatxes donà una conferència en la qual tractà de *Les esglésies mossaràbiques de Catalunya*. Féu una resumida explicació del que representà la civilització que tenia el seu fogar a la Cort del Califat cordovès, durant les centúries IX i X, irradiant per la Península, i no essent estranya la seva influència a Catalunya, com ho demostren les esglésies de Sant Miquel d'Olèrdola, Pedret, Marquet, Boada, etc., i a més de les construccions esmentades, les monedes, els productes industrials, i, especialment, en els períodes de pau, les relacions diplomàtiques entre els nostres comtes i els califes cordovesos. S'estengué en consideracions sobre l'origen del nostre art i d'altres manifestacions de la cultura en l'aubada de la nostra nacionalitat, temps en el qual no sempre existiren les preteses fosquetats i barbàrie que pretenen certs pseudo-historiadors, en els períodes visigòtic i mossàrab, car certa tolerància i convivència entre els invasors i els naturals caracteritza un període interessantíssim i poc estudiat. Explicà el fet per la immigració a les nostres contrades dels fugitius hispano-gods en els primers temps de la invasió, en caure la monarquia visigòtica, i la marcada preferència, per part dels naturals, de preferir la protecció dels cordovesos a l'absorvent dels monarques carolingis.

VISITES.—La Secció realitzà, els dies 2 i 30 de desembre, respectivament, les visites a la col·lecció de ceràmiques artístiques que posseeix el senyor Josep M.ª Roviralta; i al Museu Arqueològic, que s'està instal·lant al palau que fou de les Arts Gràfiques de l'Exposició de Montjuïc.

La col·lecció del senyor Roviralta és un interessantíssim Museu dels millors exemplars ceràmics dels més cèlebres obradors, molt especialment de les fàbriques d'Alcora. Les faiaces i les porcellanes d'aquest centre de producció són veritables exquisitats, en les quals l'art espanyol del segle XVIII i principis del XIX, aconseguí una perfecció tècnica i uns prestigis de superbes obres d'art, no igualades, immortalitzant la iniciativa del comte d'Aranda i dels seus continuadors. Atesos, amb amabilitat suma, els nostres socis pogueren fer-se càrrec de les preciositats de la col·lecció del senyor Roviralta, que ha convertit en adequat Museu la sumptuosa casa-torre de Pedralbes, que fou l'antiga casa de ca l'Amat de les Escales.

El Museu d'Arqueologia que s'està instal·lant en l'edifici abans citat, pogué ésser visitat mercès a la gentilesa del nostre consoci senyor Colominas i Roca, que té cura de les instal·lacions de l'esmentat Museu. La impressió d'allò que està instal·lat i del que està preparat per a ésser-ho, no pogué ésser més agradable. Els visitants es pogueren fer càrrec que, en importància i positiu interès, el Museu d'Antiguitats serà un digne parió amb el d'Art de Catalunya, que té proper. A les sales destinades a contenir els exemplars arqueològics, es distribuiran, amb ordre cronològic, des del que conservem de l'Edat de Pedra fins al molt important que posseïm de l'època romana, passant pel que ens resta dels períodes ibèrics, ebussitants, mallorquins i grecs. Es, doncs, interessantíssim el que contindrà la nostra col·lecció arqueològica, que causarà veritables sorpreses, perquè es coneixeran exemplars la gairebé totalitat dels quals era ignorada, i que, tornat a donar-los l'honor que els pertoca, seran una escola de la més alta cultura.

La disposició i distribució dels exemplars, seguint un encertat criteri, convertirà el Museu en un lloc agradable, àdhuc pels no afectats pels estudis de l'antigor, car les instal·lacions reviuran en un ambient de vida, fugint del que fins ara eren els Museus, per algú qualificats «Cementiris de l'Art».

C.

Secció d'Esquí

CALENDARI ESPORTIU DE LA FEDERACIÓ CATALANA D'ESQUÍ.—Donem amb retard aquest Calendari per haver arribat tardanament a la Redacció.

Desembre: Dia 23. «E. C. Andorrà», a Envalira, slalom, social.—25. «E. C. Andorrà», a Envalira, slalom, femení.—30. «C. M. Manresà», als Rasos, fons, social; «E. C. Andorrà», a Envalira, descens i slalom combinats, interclubs, participació internacional.

Gener: Dia 1. «E. C. Andorrà», a Envalira, salts per equips, mig fons masculí i femení, socials.—6. «C. M. Barcelonès», a la Molina, debutants, mig fons, trofeus Ciurana, fons, socials; CENTRE, a la Molina, fons social; «C. E. C. Bages», als Rasos, debutants, mig fons, social; «E. C. Andorrà», a Envalira, velocitat 100 metres desnivell, regularitat 10 quilòmetres, socials.—7. «E. C. Andorrà», a Envalira, relleus, socials.—13. «C. A. Núria», a Núria, fons (juniors, seniors i debutants), social; CENTRE, a la Molina, descens, slalom, socials; «C. E. de Gràcia», a la Molina, mig fons, social; «C. E. Rafel Casanova», a la Molina, mig fons, social; «C. E. Montserrat», als Rasos, fons, social. —20. «Entitats Excursionistes de Manresa», als Rasos, IV campionat manresà, fons; «Entitats gracienques», a la Molina, Aplec dels esquiadors de Gràcia, mig fons, masculí i femení, interclubs.—27. «C. E. C. Bages», als Rasos, fons, social; CENTRE, a la Molina, salts, social; «U. E. de Catalunya», a la Molina, fons, social; «A. E. Pedraforca», a la Molina, mig fons, social; «C. A. Núria», a Núria, baixada i slalom, social; parelles mixtes, interclubs; «Federació de Joves Cristians de Catalunya», a la Molina, proves diverses, social.

Febrer: Dia 3. «F. C. d'E.», a la Molina, campionat de Catalunya, fons.—10. «F. C. d'E.», a la Molina, campionat de Catalunya, salts; «U. E. de Catalunya», a la Molina, fons, interclub, segones i terceres categories; «C. M. Barcelonès», a la Molina, slalom, social; «U. E. de Vic», a la Molina, mig fons, campionat de Vic. —17. «U. E. Catalunya», a la Molina, descens, social; CENTRE, a la Molina, fons, salts, primeres categories, interclub, participació internacional; «A. E. Tagamanent», a la Molina, mig fons, social; «A. E. Catalunya» i «G. E. Orfeó Gracienc», a la Molina, mig fons, social; «G. E. E. Gironí», a la Molina», campionat de les comarques gironines, debutants. —24. «F. C. d'E.», a Núria, campionat de Catalunya, baixada i slalom; «C. A. Núria», a Núria, salts, interclub, participació internacional.

Març: Dies 3, 4 i 5. Campionats d'Espanya.—10. «C. M. Barcelonès», a la Molina, descens Puigllançada-Segramorta, social; «C. E. C. Bages», als Rasos, salts, descens, socials; «C. A. Núria», a Núria, proves femenines, inscripció lliure; «C. E. Montserrat», als Rasos, especialitats, interclub; «A. E. Catalunya», a Núria, descens, social.—17. «C. E. de Gràcia», a la Molina, descens Puigllançada, social; «C. A. Núria», a Núria, descens, Noufonts, slalom, interclub.—19. «F. C. d'E.», als Rasos, relleus, interclub.—24. «C. E. Montserrat», als Rasos, mig fons, interclub; «U. E. de Vic», a Núria, descens, social.—25. «C. E. Montserrat», als Rasos, descens, slalom, interclub»; «C. E. Montserrat», als Rasos, parelles mixtes, interclub.— 31. «C. M. Manresà», als Rasos, mig fons, debutants, interclub.

Abril: Dia 7. «C. E. Rafel Casanova», a Núria, descens de Noucreus, interclub, participació internacional.—14. «E C. Andorrà», a Envalira, cros, interclub, participació internacional.—21. «E. C. Andorrà», a Envalira, descens, campionat d'Andorra; «E. C. Andorrà», a Envalira, salts, copa Valls d'Andorra, interclub, participació internacional.—28. «C. A. Núria», a Núria, descens Puigmal, interclub.

Maig: Dia 1. «C. A Andorrà», a Envalira, descens Pic Blanc, partipació internacional.

BIBLIOGRAFIA

F. CLOSAS I MIRALLES.—*Mapa de la Vall d'Aran*, a l'escala 1 : 100.000. —Publicat per la «Institució Catalana d'Història Natural.

Aquest mapa fou publicat amb motiu de l'excursió científica anual que fa la Institució, realitzada el mes de juny de l'any passat. Els que prengueren part en aquest viatge d'estudi pogueren agrair, com li ho agrairan molts excursionistes, el que el senyor Closas els donés una carta de conjunt de la Vall, a una escala pràctica, amb corbes de nivell i amb una nomenclatura revisada. Ultra això la presentació en negre, però clara, fa que aquest mapa sigui utilíssim com a instrument de treball, puix que permet situar-hi amb exactitud el que a cada u interessi. Felicitem el nostre consoci tant per l'execució cartogràfica acurada com per l'empresa realitzada.

P. V.

NOTICIARI

LA PINASSA SUBSTITUEIX LA NEU.—Fa una temporada que hom està assajant el que es pot anomenar «l'esquí de saló». S'instal·len dintre d'espaiosos locals uns desnivells amb una matèria «neu artificial» que facilita la gliçada, i permet d'obtenir velocitats considerables amb els esquís. Aquestes matèries, fins a la data, eren la palla, les escates d'àcid bòric i, àdhuc, sorra ben fina. Recentment, a Berlín, hom ha assajat d'evolucionar damunt de pinassa i s'han obtingut bons resultats, sobretot, en els salts de trampolí.

L'ESGLÉSIA DE SANT PERE DE CASSERRES.—Hi ha el projecte de restaurar aquesta església, la qual fou un antic priorat duniacenc, en el bisbat de Vic, prop de Tavèrnoles, i situat a 560 metres sobre el nivell de la mar. Es una notable construcció de mitjans del segle XII, i, per tant, pertany al romànic. El seu emplaçament recorda d'altres monuments històrics, puix sembla que en època romana hi existia un *castrum*, utilitzat pels visigods i pels alarbs successivament. Fou reconquistat a últims del segle VIII per les tropes de Ludovic, rei franc, el qual concedí en feu l'esmentada església al comte Borrell, de Barcelona. Després de diversos canvis de senyor fou el lloc del domini de Ramon Folch vescomte de Cardona.

L'actual església fou començada en 1006. Es de tres naus, amb absis. Abandonat el monestir, que fou dels PP. Jesuïtes fins a llur expulsió en 1767, ha continuat en un estat lamentable, del qual es tracta de treure'l amb la restauració que ara s'intenta portar a terme.

Sant Pere de Casserres fou visitat en 1888 per Cèsar A. Torras i altres socis de l'*Associació Catalanista d'Excursions Científiques.*

NOU ACCESSORI.—Una casa alemanya, el nom de la qual ignorem, ha llançat al mercat un aparell de seguretat molt lleuger per a fixar els esquís amb els bastons a fi d'evitar «els canvis involuntaris» que acostumen a passar molt sovint - sobretot quan són nous - davant les cabanes i en els Xalets-Hotels.

Redacció: carrer del Paradís, 10, pral.-Barcelona-Telèfon 19385

ESTEVE RIERA

Confiter i Pastisser

Pa de luxe

RAMBLA DE CANALETES 9 i 11.
CARRER DE MALLORCA 307 i 309:
PORTAL DEL ANGEL, 18

BARCELONA

LAPIZ TERMOSAN

No ocupa llocs; No irrita;
No embruta i no és trencadís.

El **LÁPIZ TERMOSAN** és indispensable per a tots els esports. Res més tant eficaç per a combatre el dolor ni tan senzill d'aplicar perquè no necessita cap preparació prèvia; és suficient fregar lleugerament la part adolorida i tapar-la amb el mocador o una bena, per a que fugi la inflamació i desaparegui el dolor que es puguin haver produït per possibles accidents.

Dipòsit general:

RAMON SALA

Carrer París, 174-Barcelona

Demani folletos gratis.

ESQUIADORS..... ALTRA ESPECIALITAT DE LA "CASA ROVIROSA": LA SEMITURMELLERA DE CAUTXÚ, LA QUAL, AVALADA PER LA PRESTIGIOSA MARCA "RUVI", S'ESTÁ IMPOSANT ROTUNDAMENT PEL PRÁCTIC, SENZILL I ECONÓMIC QUE RESULTA

ESPECIALITATS
"RUVI"
les trobrareu en les millors cases d'articles d'esport

RUVI
REGISTRADA
rovirosa

EXIGIU AQUESTA MARCA

GALERIES BARCELONA

ESPECIALITAT EN
TRAJOS PER A ALPINISME I ESQUÍ

RAMBLA DE CATALUNYA, 6, PRAL.
TELÈFON 22837

BARCELONA

ESQUIS

Jungfrau

VENDA I LLOGUER:
ESTRUCH, 5 (TRAVESSIA FONTANELLA)

BARCELONA

J. JORBA BONET

MESTRE SABATER

C. ENRIC GRANADOS, 4
Telèfon 17665

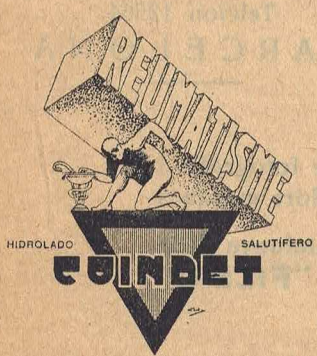
BARCELONA

ESTALELLA

GABANYS I JAQUETES DE CUIR
MANUFACTURA

CONGOST, 24
(junt a la Plaça Rovira)
TELEFON 74085

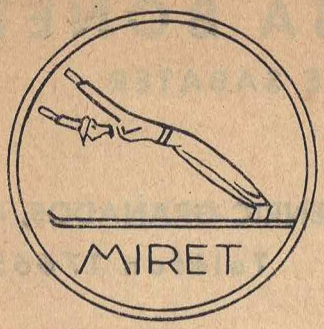
BARCELONA

"Casadesús"

NO US DEIXEU APLANAR PER AQUESTA XACRA; LLIUREU-VOS-EN, ACUDINT AL REMEI QUE S'HA ACREDITAT PELS SEUS ÈXITS CONSTANTS

Antiga Farmàcia CASADESÚS - de S. Cuixart
Arc del Teatre, 21.- BARCELONA

ESQUÍS I ACCESSORIS

PARÍS, 101 - TELEFON 31181

Totes les curses importants:

Campionat de Catalunya (fons)
Campionat d'Espanya (slalom)
Campionat de Catalunya (baixada i slalom)
Cursa Internacional (baixada de Nou Creus)
Cursa Internacional (baixada per equips a Envalira)

Han estat guanyades amb ESQUÍS MIRET

Lluís Baltà

Successor de BALTA I RIBA

ARTICLES FOTOGRAFICS

Avinguda del
Portal de l'Angel, 42
Telèfon 12564
BARCELONA

Material complet de fotografia i cinematografia de les millors marques

Agents exclusius per Catalunya dels aparells cinematogràfics "FILMO"

PLUMES ESTILOGRÀFIQUES "MONTBLANC"

el meravellós matalás
per a camping

PESA 1 Kg APROXIMADAMENT

35 pts.

AMB INSUFLADOR PTS. 40

FLEX

EL MATALAS PLEGABLE

• PAPIOL • PELAI, 58 •

Adquiriu resistència física

mitjansant el

FLUIDKALCIUM

OLIVER RODES

ES EL GRAN AUXILIAR DE LA JOVENTUT EN L'EDAT DEL SEU DESENROTLLO

DEMANI'S EN FARMACIES I CENTRES D'ESPECIFICS

PREPARADA ESPECIALMENT PER SUAVITZAR, IMPERMEABILITZAR I DONAR ELASTICITAT AL CALÇAT I A TOTA MENA DE CUIRS

—

DE VENDA EN TOTS ELS BONS ESTABLIMENTS DE CURTITS

—

A. Blanchard

COMPAÑIA TRANSMEDITERRÁNEA

MADRID: Passeig de la Castellana, 14 - Via Laietana, 2, BARCELONA

Serveis regulars de vapors comercials i correus entre la Península-Balears-Nord d'Africa-Canaries-Guinea Espanyola

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Cadiz-Canàries

Sortides setmanals els dissabtes a les 12 hores amb les modernes motonaus **Villa de Madrid, Ciudad de Cádiz** i **Ciudad de Sevilla** - Departaments de luxe amb dormitori de dos llits, saló i bany. Cabines individuals i de dos plans. Salons de música i de fumar, Capella, Perruqueria, Bar, Galeria de passeig, Verandà, etc.

Línia ràpida de gran luxe Barcelona-Palma de Mallorca

Sortides tots els dies menys diumenges de Barcelona i Palma a les 21 hores amb les modernes motonaus **Ciudad de Barcelona** i **Ciudad de Palma.**
Departaments de gran luxe amb saló, dormitori de dos llits i bany. Cabines especials de dos llits i bany. Cabines individuals. Bar. Salons de música i fumar, etc.
Serveis regulars entre Tarragona, València, Alacant i Palma Mallorca i entre Barcelona i Mahó.

Línia ràpida regular entre Espanya i territoris de Guinea Espanyola

Sortides el dia 17 de cada mes amb escales a València, Cadiz, Les Palmes, Santa Creu de Tenerife, Freetown, Santa Isabel, Bata, Kogo i Rio Benito.

Línia ràpida regular entre Barcelona i València

Sortides de Barcelona els dilluns i dijous a les 20 hores.
Sortides de València els dimecres i dissabtes a les 19 hores.
Servei prestat per la motonau **Ciudad de Valencia.**

Delegació de la Companyia a tots els ports

FONDES I HOTELS

adscrites al CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i en els quals trobarà l'excursionista el nostre BUTLLETÍ

Caldes de Montbuy: BALNEARI RIUS. — Aigües clorurades sòdiques a 70 centígraus. — Instal·lació hidroteràpica completa.—Servei de cuina esmerat.—Grans menjadors amb vistes al camp.

Camprodon: HOTEL RIGAT.—Edifici exprofés amb totes les exigències de la higiene i el confort modern.—Servei públic d'automòbils a Sant Joan de les Abadesses.—Concert al dinar i sopar.

Camprodon: HOTEL COMERÇ, de Camil Güell.— Telèfon n.° 7.—Servei d'automòbils en combinació amb el f. c. del Nord.—Despatx de bitllets a Barcelona, Corts, 533 (Despatx Central).—Cotxes de lloguer per a excursions.

Escaldes, Les (Andorra): HOTEL TERMAS, (abans Banys Muntanya) 1060 m. alt.— Cuina de primer ordre. Banys termals Aigües sulfuroses 65°, contra el reuma sumament radiactives. Garatge. Cambra fotogràfica. Telèfon. Preus molt econòmics.

Girona: HOTEL ITALIANS, de Ramon Gimbernat.—De primer ordre. Aigua corrent calenta i freda a totes les habitacions.—Garatge.—Auto a l'arribada de tots els trens.—Ciutadans, 16.

Puigcerdà: HOTEL RESTAURANT RITA. — Gran Confort. Habitacions amb aigua corrent, calenta i freda. Bany, dutxa i calefacció. Llibertat, 38. Telèfon número 29.

Puigcerdà: HOTEL TÉRMINUS.—Davant de l'estació. Telèfon n.° 8 B—Construcció moderna. Habitacions confortables amb grans balcons amb vistes sobre la Cerdanya Cambres de bany. Aigua corrent. Servei acurat. Garatge.

Ribes: HOTEL RESTAURANT CATALUNYA.—Telèfon 17.—Dutxes.—Bany.—Cambra fotogràfica.—Garatge.—Guies i cavalleries per a excursions.

Ribes: HOTEL RESTAURANT SANT ANTONI.— Telèfon n.° 18.—Situació immillorable. Magnifiques habitacions amb aigua corrent. Preus econòmics. Servei excellent. Cotxe a l'arribada de tots els trens. Autos de lloguer.

Ribes: HOTEL PRATS. — Telèfon n.° 7. — Calefacció.—Llum eléctrica. Waters. — Soci corresponsal de la Societat d'Atracció de Forasters, del Real Automóvil Club i del Touring Club de França.

Santa Fe: GRAN HOSTAL DE SANTA FE, a càrrec de Jaume Riera. — Magnífic edifici amb luxoses habitacions.—Telèfon n.° 59.

Seu d'Urgell: HOTEL MUNDIAL, de Joan Guardiet (abans Fonda Bartolo). — Excel·lent i confortable.—Llum elèctrica, aigua corrent, calefacció i telèfon en totes les habitacions.—Bany.— Garatge.—Guies i cavalleries.

Seu d'Urgell: HOTEL ANDRIA, de Bartomeu Grau. — Passeig de Tetuan.— Telèfon 137.—Gran confort, aigua corrent en totes les habitacions, quartos de bany, garatge, servei d'automòbils per a excursions.

Vielha: HOTEL INTERNACIONAL.—Edifici exprés, recentment inaugurat amb tot el confort modern. — Bany. — Excel·lent servei de cuina.—Preus econòmics.

CODORNÍU

Tallers Gràfics HOSTENCH - Corsega, 231-233 — Barcelona